

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Tea Krnjak

POJAVLJIVANJE I UČESTALOST IMENICA KOD DJECE S UMJETNOM PUŽNICOM

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Vesna Mildner, red. prof.

Zagreb, ožujak 2015.

Podaci o diplomskom radu

I. AUTOR

Ime i prezime: Tea Krnjak

Datum i mjesto rođenja: 2. svibnja 1990., Banja Luka, Bosna i Hercegovina

Studijske grupe i godina upisa: etnologija i kulturna antropologija i fonetika, 2012.

II. RAD

Naslov: Pojavljivanje i učestalost imenica kod djece s umjetnom pužnicom

Broj stranica: 73

Broj priloga: 0

Datum predaje rada: 16. ožujka 2015.

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad branjen:

1. dr. sc. Jelena Vlašić Duić, doc.

2. dr. sc. Arnalda Dobrić, prof.

3. dr. sc. Vesna Mildner, red.prof.

Datum obrane rada:

Ocjena:

Potpisi članova povjerenstva:

1. ....

2. ....

3. ....

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. RAZVOJ GOVORA KOD DJECE UREDNOG GOVORNO-JEZIČNOG RAZVOJA	6
2.1. Izgovor glasova i kalendar urednog govorno-jezičnog razvoja.....	7
2.2. Razvoj riječi i gramatike kod djece urednoga govorno-jezičnog razvoja	11
3. OŠTEĆENJE SLUHA.....	14
3.1. Razvoj govora kod djece oštećena sluha	15
3.2. Kalendar odstupanja koji ukazuje na oštećenja sluha u djece	16
3.3. Istraživanja dječjeg jezika	19
4. SLUŠNO POMAGALO	20
4.1. Umjetna pužnica.....	21
5. CILJ ISTRAŽIVANJA.....	23
6. METODOLOGIJA.....	24
6.1. Ispitanici	24
6.2. Pribor i postupak	25
7. REZULTATI I RASPRAVA	27
7.1. Prikaz rezultata ispitanika s obzirom na temu ispitivanja	27
7.2. Prikaz postignuća ispitanika	45
7.3. Rasprava	55
8. PRIJEDLOG ZA REHABILITACIJU	64
9. ZAKLJUČAK	68
10. LITERATURA.....	70

1. UVOD

Govor je izvanredno važno sredstvo u sporazumijevanju među ljudima kojim se osjećaji i misli izražavaju u zvučnim i vizualnim simbolima tako da daju točno određeno značenje. Govor je oduvijek privlačio veliko zanimanje mnogih znanstvenika. U promatranju napredovanja djeteta razvoj govora ima izuzetno veliko značenje (Čturić, 2001). Svako se dijete rađa s predispozicijom za razvoj govora. Hoće li se, kako i kada govor razviti, ovisi o djelovanju vanjskih i unutarnjih čimbenika. Da bi dijete uredna sluha razvilo govor, mora razviti sposobnost recepcije i emisije fonetskih struktura, razumijevanja i pamćenja njihova značenja, te sposobnost njihova strukturiranja i korištenja pri sporazumijevanju. Ono mora razviti mogućnost integriranja senzoričke percepcije i misli, odnosno misli i izgovora. Za uspješnu govorno-socijalnu komunikaciju potrebne su osnovne pretpostavke. Od presudne je važnosti određen akustički podražaj koji je nositelj poruke (Herljević, 1996). Uz govor, i jezik je vrlo važna sposobnost pojedinca koji se s njima rađa, ali ih isto tako treba razvijati kako bi se nesmetano odvijala svakodnevna komunikacija u društvenim sustavima. Govor je povezan sa slušanjem, te ako pojedinac ima određenih slušnih poteškoća, samim time je narušen i govor. Govor je sposobnost komuniciranja pomoću jezika koja se ostvaruje na subjektivnoj osnovi (Stančić i Ljubešić, 1994). Jezik je jedinstven za sve ljude koji žive u određenoj jezičnoj zajednici, ali znanje tog jezika je kod različitih ljudi i kod ljudi različite dobi nejednako. Nejednakost se još više vidi kod osoba sa slušnim oštećenjima. „Uporaba jezika u govoru je različita i ovisi o mnogim psihičkim (umoru, emocijama, pažnji i dr.) i situacijskim čimbenicima (buci, sugovornicima i njihovim obilježjima“ (Stančić i Ljubešić, 1994:14).

Sluh i slušanje su preduvjet razvoja govora, a podrazumjeva se da je slušanje uredno kad su svi dijelovi slušnog puta u funkciji (Dulčić i dr., 2012). Budući da je osjet sluha važan u primanju i odašiljanju govora, kod djece koja imaju oštećeni sluh možemo očekivati probleme upravo u primanju i odašiljanju poruka. Od velike je važnosti za razvoj govora vrijeme nastanka oštećenja sluha, zatim stupanj i vrsta oštećenja, ali isto tako i socijalna okolina u kojoj dijete odrasta. S obzirom na navedene čimbenike, nakon dijagnosticiranja stupnja oštećenja sluha, odabire se vrsta pomagala koje pomaže kod slušanja. Konvencionalno slušno pomagalo se najčešće odabire kod slabijih slušnih oštećenja, dok se umjetna pužnica odabire kada djeca ili odrasle osobe zbog jačine oštećenja sluha ne mogu ostvariti slušanje pomoću konvencionalnih slušnih pomagala. Za razvoj slušanja i govora kod djece oštećena

sluha iznimno je važno omogućiti ranu stimulaciju govorom (Dulčić i dr., 2012). Stoga se rana dijagnostika i rana intervencija koja podrazumijeva odabir prihvatljivog slušnog pomagala i započinjanje rehabilitacije ne smiju propustiti. Rehabilitacija uz pomoć slušnog pomagala je nezaobilazna kod djece u koje postoji indikacija za ugradnju umjetne pužnice. Svrha ugradnje umjetne pužnice je razvijanje slušanja u onoj mjeri koja omogućuje razvoj govora, od predgovornih komunikacijskih vještina i same vokalizacije, kroz prve riječi i fraze, pa sve do razvoja sposobnosti njegovog spontanog korištenja (Dulčić i dr., 2012). Vodopija (2007) govori da je dijete koje kreće u školu uglavnom ovladalo materinskim jezikom. Ono je svladalo gramatiku na koju se oslanja nastava jezika u nižim razredima. Dijete posjeduje dvije i pol do tri tisuće riječi aktivnoga i od pet do šest tisuća riječi pasivnoga jezika (Vodopija, 2007). Starije predškolsko dijete vlada uspješnim govornim sporazumijevanjem sa svojom okolinom, ali razvoj govora se nastavlja i dalje. Fond riječi i dalje se aktivno bogati novim riječima te se usvajaju složenije gramatičke konstrukcije (Posokhova, 2008). U dobi od 6 godina kod djeteta urednoga govorno-jezičnoga razvoja govor je artikulacijski i gramatički ispravan (Starc i dr., 2004). To podrazumijeva usvojenost svih vrsta riječi, pogotovo imenica i glagola koji su najučestalija vrsta riječi. Usvojena je osnovna gramatička struktura, uključujući množinu, padeže, glagolska vremena i slično, no dijete još može griješiti pri slaganju subjekta i predikata i određenih glagolskih vremena (Starc i dr., 2004). Imenice su djeci kasne predškolske i rane školske dobi vrlo bliske jer je dijete usvojilo rječnik koji se odnosi na svakodnevna zbivanja, predmete i bića iz neposredne dječje okoline. Stoga dijete riječi iz tog rječnika u govoru kombinira u suvisle rečenice od nekoliko riječi (Vodopija, 2007).

2. RAZVOJ GOVORA KOD DJECE UREDNOG GOVORNO-JEZIČNOG RAZVOJA

Govor je bio i ostao osnovni način komunikacije među ljudima. Razvoj dječjeg govora složen je i suptilan proces na koji utječe mnogo različitih čimbenika. Govor je socijalni fenomen i njegov razvoj moguć jedino u uvjetima ljudskog okruženja. Preduvjeti koji su potrebni za njegov razvoj jesu: dobro zdravlje pojedinca, uredno razvijeni govorni i slušni organi, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj i stimulativno okruženje u kojem pojedinac odrasta (Mesec, 2010). Naintenzivniji razvoj jezika i govora događa se u prve tri godine života, kada dijete prođe faze od prvog krika, glasanja, do kompetentnog sudjelovanja u razgovoru u kojem govorom može izraziti svoje potrebe, osjećaje, stavove, boriti se za sebe, utjecati na druge i slično.

Govor je organski vezan sa slušanjem. Ta je veza u povijesnom razvoju ljudskog roda imala važnu ulogu omogućivši ostvarenje artikuliranog govora. Na toj se povezanosti slušanja i govora ostvaruje materijalna supstancija riječi, kojom se označuje smisao, značenje, ideja. Pozojević Trivanović (1984) govori da riječ daje ideji materijalni oblik, omogućuje komunikaciju misli i emocija i tako ostvaruje socijalni značaj govora. Svaka poteškoća u realiziranju te mnogostruke povezanosti, a naročito njezin potpuni prekid, manifestira se kao nesretni životni put pojedinca, te je zbog toga humana zadaća društva pobrinuti se za socijalizaciju i resocijalizaciju njegovih članova (Pozojević Trivanović, 1984). Govor nije izolirana funkcija nego je dio cjeline. Stoga je važno imati na umu da se poticanje pojedinačne funkcije, kao što je govor, mora obavljati zajedno s poticanjem ostalih psihičkih funkcija. Tako je govor usko povezan s inteligencijom, pamćenjem, pažnjom i percepcijom. Govor je najmlađa od svih ljudskih funkcija, a samim time je osjetljivija (Posokhova, 2008). Govorna je funkcija pod utjecajem ostalih starijih psihičkih funkcija pa se to treba uzimati u obzir tijekom planiranja eventualnog stimulativnog procesa. Razvoj govorne funkcije mora se ostvarivati paralelno sa spoznavanjem okoline. Lev Vigotsky je formulirao zakon stimulacije dječjeg razvoja, prema kojemu je poduka pokretna sila psihičkog razvoja, s time da poduka i razvoj nisu jedno te isto. Poduka tako stvara zonu najbližeg razvoja, odnosno u djetetu pokreće unutarnje razvojne procese. „Prema Vigotskom, zona najbližeg razvoja je razmak između razine aktualnog stvarnog razvoja djeteta i razine mogućeg razvoja, odnosno između onoga čime dijete već vlada i onoga čime može ovladati u najbližoj budućnosti uz neophodnu ispravnu stimulaciju“ (Posokhova, 1999:29-30).

Pozojević Trivanović (1984) piše da čovjekova sposobnost da govori i da tako komunicira s okolinom pripada veoma važnim dostignućima ljudske vrste, te ima dalekosežne pozitivne posljedice za njezin napredak. Ta je sposobnost ugrožena u slučajevima kad je slušanje oštećeno, stoga je i kvaliteta govora slušno oštećenih pojedinaca mogući pokazatelj njihova slušnog oštećenja. Ako među djecom koju smo kategorizirali kao gluhu od rođenja, uza sve ostale jednake uvjete, poput kronološke dobi, trajanja rehabilitacije, motiviranosti i dr., postoji jedno dijete koje govorno bolje napreduje, brže uči govor, izgovor mu je kvalitetniji, općenito lakše govori i sluša od ostale djece, možemo pretpostaviti da je čulo barem u jednom dijelu predgovorne faze razvoja govora te da je ta okolnost pozitivno djelovala u procesu edukacije slušanja i govora (Pozojević Trivanović, 1984).

2.1. Izgovor glasova i kalendar urednog govorno-jezičnog razvoja

Dijete govor usvaja postupno, a isto se tako razvija i usvaja i izgovor. Prvi glasovi koje dijete ispušta nejasni su i akustički neodređeni, no s godinama se izgovor usavršava, a dijete se postupno približava ispravnom izgovoru svakoga glasa. U glasovnom sustavu svakoga jezika postoje glasovi ranog i kasnijeg sazrijevanja. Posokhova (1999:23) govori da se ranije pojavljuju glasovi koji su jednostavniji za izgovor, a kasnije se pojavljuju glasovi koji zahtijevaju veću potrošnju energije i složenije pokrete govornih organa, a imaju i složenije akustičke karakteristike. U trećoj godini djeca obično ispravno izgovaraju sve samoglasnike i oko deset suglasnika, a ostale glasove izostavljaju ili ih zamjenjuju drugim postojećim glasovima. Nakon treće godine glasovi se postupno pročišćavaju i u četvrtoj i petoj godini izgovaraju se ispravno. Dakle, dijete staro pet i pol ili šest godina mora posve ispravno izgovarati sve glasove (Posokhova, 1999).

Tablica 1. Dob pojave ispravnog izgovora glasova (u godinama) (Posokhova, 1999:24).

DOB	1 – 2	2 – 3	3,5 – 4,5	4,5 – 5
GLAS	a, o, e p,b	i, u f, v, t, d, n, nj, m, k, g, h, j	s, z, c, š, ž, l, lj	č, ć, dž, đ, r

Govorno-jezični razvoj se, osim gore prikazanom tablicom, može pratiti i kalendarom urednog govorno-jezičnog razvoja (Mesec, 2010:11-18). Taj kalendar nam pokazuje u kojem se razdoblju djetetova odrastanja javljaju određena govorno-jezična postignuća. Dakako, ovaj je kalendar napravljen po uzoru na djecu urednog sluha, međutim koristit ću ga u svom radu kako bih prije samog ispitivanja, a i po završetku, mogla usporediti govorno-jezični razvoj djece s kojom sam razgovarala s djecom bez slušnih poteškoća.

do 3. mj.

- dijete svoja raspoloženja izražava glasanjem, smijanjem i plakanjem
- sluša glasove i druge zvukove

3. – 9. mj.

- igra se govornim organima, stvara mnoštvo glasova
- odgovara smijehom na ugodne glasove, plače na neugodne
- imitira glasove odraslih nakon 6. mj
- javlja se slogovanje (npr. *mamama*, *bababa*)

9. – 15. mj.

- razumije geste, izraz lica i promjene u tonu glasa i odgovara na njih
- razumije jednostavne upute i izvršava ih
- razumije značenje više jednostavnih riječi
- slogovanje je bogato i slično pravim riječima, npr. *ma-ma* ili *da-da*, a s godinu dana te riječi pridružuje pravim osobama
- javlja se prva riječ sa značenjem
- imitira nove zvukove i radnje
- gestom, pokazivanjem ili vokalizacijom pokazuje što želi
- odmahuje glavom u značenju *ne*

15. – 18. mj.

- govori od 5 do 20 riječi, koje su uglavnom imenice
- ponavlja riječi i fraze kao *Tata pa-pa*
- intonacija brbljanja slična intonaciji rečenice

- odgovara na pitanja *Što je to*, traži *Daj još*
- slijedi jednostavne upute
- traži što želi vokalizacijom, pokazivanjem ili dodirivanjem
- govori *pa-pa* i još neke ritualne riječi
- protestira s *ne*, odmičući se

18. mj. – 2. god.

- koristi oko 50 prepoznatljivih riječi, kombinira dvije riječi u rečenicu
- zna pokazivati i imenovati svakodnevne stvari
- oponaša zvukove životinja ili ih imenuje
- ponavlja riječi koje čuje
- počinje koristiti glagole, pridjeve i zamjenice (*ja, ti, moje*)
- počinje koristiti perfekt i negacije
- razumije pitanja *tko, gdje, što*
- na postavljena pitanja odgovara adekvatno s *da* ili *ne*
- dobro imitira zvukove, riječi, kretnje odraslih
- koristi jednu riječ ili kratke faze za izražavanje emocija

2. – 3. god.

- imenuje i opisuje stvari svakodnevne upotrebe
- dužina rečenice je 2 – 3 riječi; koristi od 250 do 500 riječi, a razumije ih i više
- postavlja jednostavna pitanja
- odgovara na pitanja *tko, što, gdje*
- koristi imenice, glagole, zamjenice, pridjeve i priloge mjesta
- počinje koristiti prošlo i buduće vrijeme
- zna odnose: u, na, ispod, gore, dolje, malo, veliko
- lista slikovnice i imenuje slike
- uključuje se u kratki dijalog
- verbalno uvodi i mijenja temu
- privlači pažnju riječima

3. – 4. god.

- koristi rečenice od 2 do 4 riječi
- postavlja pitanja *zašto, kada, što ako*
- koristi zamjenice
- povezano govori o stvarima koje su se dogodile
- priča kraće priče, komentira događanja
- uključuje se u duži dijalog
- objašnjava kada ga sugovornik ne razumije

4. – 5. god.

- priča duge priče
- odgovara na pitanja *koliko, kako*
- pita za značenje riječi
- mehanički broji do 10
- koristi rečenicu od 4 do 6 riječi
- koristi sve vrste riječi gramatički pravilno

5. – 6. god.

- izgovor svih glasova je pravilan
- koristi složene rečenice sa svim vrstama riječi gramatički pravilno
- pričanje priča je po sekvencama događaja, isprepletana je stvarnost i mašta
- ima koncepte vremena danas, jučer, sutra, ujutro, navečer
- uviđa odnose, uzroke i posljedice
- prepoznaje i imenuje brojke, slova i geometrijske oblike

6. – 7. god.

- lako koristi složene rečenične strukture
- usvaja apstraktne pojmove
- pričanje uključuje događaje, teme, likove
- vodi duge razgovore, kontrolira glasnoću i volumen
- usvaja fonološku svjesnost/slušnu analizu i sintezu: može izdvojiti prvi i zadnji glas u riječima, rastaviti riječ na glasove, spojiti glasove u smislenu riječ.

2.2. Razvoj riječi i gramatike kod djece urednoga govorno-jezičnog razvoja

Čturić (2001) govori da s izgovorom prve riječi završava prefonetičko, prelingvističko tj. prijevorno razdoblje u razvoju djeteta. Nakon toga počinje razdoblje razvoja pravoga govora u vokalnom sporazumijevanju djeteta. Fonetička, lingvistička odnosno govorna faza počinje izgovaranjem prve riječi. No, ne slažu se svi autori u tome što je zapravo „prva riječ“. Neki misle da je prva riječ ona skupina fonema koji pri izgovoru za dijete imaju određeno značenje. Drugi misle da je prva riječ ona riječ koju dijete razumije kad mu je netko drugi izgovori. Treći pak procjenjuju da je prva riječ ona koju dijete izgovara tako da je okolina razumije (Čturić, 2001). Prve riječi koje dijete izgovara obično su imenice. Dvanaestomjesečno dijete izgovara dvije do tri riječi s određenim značenjem, ali one nisu međusobno povezane u značenju. Nakon toga se postupno povećava broj riječi koje dijete izgovara, a među njima se javljaju i glagoli, kao što su glagol *daj*, *neću* i drugi (Čturić, 2001).

Djetetu nisu sve riječi jednake za upotrebu, neke su mu manje važne dok su mu druge potrebnije. Prema Apelu i Mastersonu (2004), na djetetov izbor riječi koje će činiti njegov prvi rječnik ili skup riječi koje će moći izgovoriti utječu četiri čimbenika, a to su okolina, vrsta riječi, glasovi u riječi te praktična korist. Prvi je faktor, kao što sam spomenula, djetetova okolina. Sadašnja su istraživanja pokazala da sve više djece u svom prvom rječniku ima riječ *kompjuter*, a malo njih ima primjerice riječ *traktor*. Međutim, druga istraživanja pokazuju da djeca prije izgovore riječ *traktor* nego *kompjuter*. Razlog tome je upravo razlika uvjetovana djetetovim okruženjem, što se odnosi na njegovu kuću, ustanovu za dnevnu njegu, slikovnice koje dijete gleda, priče koje sluša i slično (Apel i Masterson, 2004). Do određene mjere, djeca će izgovarati riječi koje čuju gotovo svakodnevno. Drugi čimbenik je vrsta riječi. Mnoge od riječi koje sačinjavaju djetetov rani rječnik su imenice, odnosno imena ljudi i nazivi predmeta. Ipak, ima i drugih vrsta riječi, poput jednostavnih glagola (*piti*, *ići*), društvene i situacijske riječi (*pa pa*, *još*, *nema*) i opisne riječi (*vruće*, *lijepo*) (Apel i Masterson, 2004). Sljedeći čimbenik su glasovi koji se nalaze u pojedinim riječima. Struktura riječi, odnosno glasovi i broj slogova, može utjecati na to hoće li dijete pokušati izgovoriti tu riječ u ranim fazama govorno-jezičnog razvoja. Uglavnom su višesložne riječi teže za izgovor nego jednosložne i dvosložne. Upravo zato će se vjerojatnije čuti *ču-ču* ili *vlak*, a ne *lokomotiva*. Izbor djetetovih prvih riječi može biti pod utjecajem njihove glasovne strukture.

Većina djece izgovara glasove kao što su *p*, *b*, *n* i *m*, prije nego što su u stanju izgovoriti glasove poput *g*, *s*, *č*, *r* i *l* (Apel i Masterson, 2004). Posljednji čimbenik koji utječe na stvaranje prvog djetetovog rječnika je praktična korist riječi. Jedan od primjera iz starijih istraživanja dječjeg jezičnog razvoja pokazuje da djeca uobičajeno mogu izgovoriti *čarapa* i *cipela* prije nego izgovaraju *košulja* ili *hlače*. To je zato što djeca mogu rukovati vlastitim čarapama i cipelama prije nego sami oblače košulje i hlače (Apel i Masterson, 2004). Zbog toga je stupanj korisnosti vjerojatno glavni razlog zašto se riječ ne izgovara tako često.

Razvoj govora se odvija kroz nekoliko faza koje se mogu smatrati univerzalnima jer su ustanovljene u brojnim dosad istraživanim jezicima, a to vrijedi i za faze u usvajanju gramatike. Stančić i Ljubešić (1994) objašnjavaju te faze. Lingvistička faza započinje s jednočlanim iskazima (12. – 18. mjesec), zatim slijedi kratka faza s dvočlanim kombinacijama. Prve rečenice (dvočlane i višečlane) obilježava telegrafski stil, tj. ispuštaju se gramatičke riječi (pomoćni glagoli, prijedlozi, zamjenice). Oko treće godine usvojena je osnova materinskog jezika, tj. dijete ovladava osnovnim gramatičkim sredstvima, a iza toga slijedi usvajanje složenijih jezičnih struktura. Sve osnovne rečenične strukture dijete urednog govorno-jezičnog razvoja usvoji između druge i četvrte godine života. U pravilu su prve rečenice predikatske fraze (npr. *hoće mlijeko*), a vrlo brzo se rečenica dopunjava imeničkom frazom, tj. subjektivnim skupom (npr. *mali crveni auto*) i drugim sintaktičkim dijelovima, te je u četvrtoj godini djetetova života uvelike slična uobičajenim rečeničnim strukturama iz govora odraslih (Stančić i Ljubešić, 1994).

Kategorijalna analiza govora odnosi se na analizu zastupljenosti vrsta riječi u govoru. Stančić i Ljubešić (1994) govore da kategorijalna analiza nema za cilj utvrđivanje frekvencija pojedinih vrsta riječi, već se njome također želi ustanoviti tijek usvajanja vrsta riječi, kojim se redom one usvajaju i kako se kategorijalna uporaba riječi približava govoru odraslih. Iako se na početku lingvističke faze razvoja govora teško može govoriti o vrstama riječi, jedna od najčešćih funkcija prvih riječi je funkcija imenovanja, te se može uzeti da su imenice jedna od najčešćih kategorija u dječjem rječniku u predškolskoj dobi. Također je i raznolikost rječnika najveća za imenice, što potvrđuje istraživanje prikazano kod Ljubešić i Stančić (1994) koje su proveli Vuletić i Kordić (1978) kod 96 govornika oba spola u dobi od 5 do 65 godina. U tom je istraživanju dokazano da su imenice po raznolikosti na prvom mjestu (njih 1422) dok su iza njih glagoli (711) (Stančić i Ljubešić, 1994). To dakako ne vrijedi samo za predškolsku dob već općenito i posljedica je činjenice da su imenice najbrojnija kategorija riječi svakoga jezika. No iako su imenice po raznolikosti na prvome mjestu, prema učestalosti u govoru one

se nalaze na drugom mjestu, što je pokazalo istraživanje koje je provela Vuletić 1991. godine, što možemo vidjeti na prikazanoj tablici. U tom je istraživanju analiziran govor 519 ljudi u 114 raznih situacija (Stančić i Ljubešić, 1994).

Tablica 2. Rang vrsta riječi prema njihovoj relativnoj učestalosti (Vuletić 1991 prema Stančić i Ljubešić, 1994:257)

Rang	Vrste riječi	Broj	Postotak
1.	glagoli	11 987	23,34
2.	imenice	9635	18,76
3.	zamjenice	9129	17,77
4.	veznici	5319	10,36
5.	prilozi	5212	10,15
6.	prijedlozi	2832	5,51
7.	čestice	2630	5,12
8.	pridjevi	2261	4,4
9.	brojevi	1387	2,7
10.	uzvici	962	1,87

Istraživanje koje su provele Mildner i Bajzec s djecom urednog govorno-jezičnog razvoja, u rasponu od 5 do 7 godina, potvrđuje da su imenice i glagoli najučestalija vrsta riječi. U provedenom istraživanju, kod dječaka kao i kod djevojčica su najučestalije imenice (22.86% odnosno 25.88%), glagoli (22.26% odnosno 22.87%), a zatim slijede veznici (15.11% odnosno 13.73%), zamjenice (12.32% odnosno 10.64%), prilozi (9.11% odnosno 8.99%), pridjevi (5.32% odnosno 5.11%), prijedlozi (4.70% odnosno 4.71%) i brojevi (3.46% odnosno 3.20%) (Mildner i Bajzec, 2012). Sva navedena istraživanja potvrđuju da su najučestalije riječi u govoru glagoli i imenice. Nešto dalje u ovom radu vidjet ćemo kakve je rezultate pokazalo istraživanje koja sam sama provela s djecom koja imaju umjetnu pužnicu.

3. OŠTEĆENJE SLUHA

Funkcioniranje pojedinca i njegove osobnosti ovisi i o funkcioniranju njegovih osjetnih organa. Dulčić (2012) govori da upravo putem osjetnih organa do svijesti dopiru osjeti na kojima čovjek gradi iskustvo. Oštećenje i samo jednog puta percepcije neizbježno djeluje na čitavu perceptivno-motoričku organizaciju i time utječe na cjelokupan razvoj djeteta. Senzorička oštećenja zahvaćaju putove informacija na osnovi kojih dijete otkriva vanjski svijet, organizira svoje vremenske i prostorne odnose i komunicira sa svojom okolinom. Posljedice senzoričkih oštećenja mogu biti raznovrsne, te u znatnoj mjeri ovise o vremenu nastanka oštećenja, vrsti oštećenja sluha, odnosu okoline prema osobi s oštećenjem kao i utjecaju okoline na poticanje razvoja djeteta, te o vremenu između pojave oštećenja i početka i vrste rehabilitacijskog postupka (Dulčić, 2012). Oštećenje sluha može se definirati kao nemogućnost ili smanjena mogućnost primanja, provođenja i registriranja slušnih podražaja zbog urođenih ili stečenih oštećenja, nerazvijenosti ili umanjene funkcionalnosti slušnog organa, slušnog živca ili slušnih centara u mozgu (Padovan i sur.; prema Dulčić, 2012). Rano otkrivanje slušnog oštećenja potrebno je radi pravovremene i odgovarajuće rehabilitacije kojom se smanjuju posljedice oštećenja sluha i poboljšava komunikacija djeteta s okolinom. „Svako kašnjenje u prepoznavanju i rehabilitaciji oštećenja sluha uzrokuje ireverzibilno smanjenje ili gubitak komunikacijskog potencijala“ (Dulčić, 2012:12).

U slučaju postojanja oštećenja sluha važno je utvrditi vrstu i jačinu oštećenja, a topodijagnostika oštećenja sluha se bavi utvrđivanjem mjesta oštećenja u slušnom putu. Prema vrsti oštećenja sluha razlikujemo periferna i centralna oštećenja. Periferna oštećenja, s jedne strane, nastaju i nalaze se od periferije do slušnog živca, a mogu biti: provodna/konduktivna, zamjedbena/perceptivna i mješovita. S druge pak strane, centralna oštećenja nastaju od ulaska slušnog živca u moždano deblo pa sve do kortikalne razine (Padovan i sur. prema Dulčić, 2012). Uzroci provodnog oštećenja sluha mogu biti urođene anomalije ili stečene (Kirinčić, 2005). Bilo koji problem u vanjskom ili srednjem uhu može poremetiti dolazak zvuka i prouzročiti provodno oštećenje sluha. Ta su oštećenja u većini slučajeva blaga i uzrokuju gubitak sluha do 60 dB (Dulčić, 2012). Do zamjedbenih oštećenja može doći zbog urođenih anomalija (genetskih i negenetskih), perinatalnih poremećaja ili stečenih poremećaja (Kirinčić, 2005). Konvencionalna slušna pomagala pomažu kad se radi o oštećenju sluha u rasponu od blagih do jačih oštećenja. Ukoliko je slušni živac oštećen ili ne postoji onda je moguća implantacija elektrode u moždano deblo (Bozorg Grayeli i sur. prema

Dulčić, 2012). U slučaju kada zamjedbeno oštećenje uzrokuje veliki gubitak sluha, ugradnja umjetne pužnice može biti najbolje rješenje ukoliko su zadovoljeni određeni kriteriji za ugradnju umjetne pužnice. Kriteriji se razlikuju s obzirom na to radi li se o djeci ili o odraslim osobama. Kod djece je važno da su starija od 6 mjeseci, da im je oštećenje sluha toliko jako da im konvencionalna slušna pomagala nisu od pomoći. Osim tih kriterija, osobe trebaju imati i prohodnu pužnicu, a provodljivost slušnog živca mora biti uredna. Kako bi se utvrdilo da su kandidati pogodni za ugradnju umjetne pužnice oni prolaze još neke pretrage, poput audiološke procjene, govorne i jezične procjene (što nije slučaj kod djece mlađe od 2 godine), pedijatrijske procjene i slično (Kirtane i dr., 2010).

Djeca koja su rođena gluha i djeca koja su kasnije oglušila imaju različita slušna oštećenja i posljedice tih oštećenja. Prijegovorno gluha djeca nemaju vlastitu predodžbu o zvuku i govoru, jer je njihovo glavno osjetilo, odnosno prijam govora, vizualni kanal koji ima ograničen domet kada je riječ o primanju govora i njegovu usvajanju (Šunić:2014). Ako je gubitak sluha nastao nakon što se govor razvio, govor se ipak jedno vrijeme zadržava, ali zbog slabljenja njegove kontrole, on propada i biva sve nejasnijim. Djeca koja su izgubila sluh nakon usvajanja govora, u svojem sjećanju zadržavaju predodžbe o govornom zvuku. Zato je za razvoj važan svaki mjesec kada je dijelo imalo uredan sluh. Bitno je napomenuti da je važno i ono kada dijete nije slušalo samo govor kao govor, već je čulo i slušalo zvukove koji su ga okruživali i one koje je samo proizvodilo (Šunić:2014). Svojim je glasanjem dijete u tom razdoblju počelo uspostavljati veze između zvuka i pokreta govornih organa. Na taj način, ono je počelo stvarati temelj za izgradnju govora koji će u kasnijoj rehabilitaciji slušanja i govora imati veliku vrijednost jer se predodžbe zvuka iz tog razdoblja, podržane rehabilitacijom, teško brišu (Šunić:2014). Vrijeme provedeno s urednim sluhom važno je zato što se u tom razdoblju uspostavljaju neuralne veze koje kasnije mogu poslužiti kao osnova za rehabilitaciju.

3.1. Razvoj govora kod djece oštećena sluha

Da bi dijete oštećena sluha razvilo govor, ono treba također stjecati te mogućnosti, a stječe ih postupkom osposobljavanja, odnosno rehabilitacijom. Stoga je temeljni zadatak rehabilitacije djelovati na percepciju i djetetu omogućiti senzorički doživljaj akustičke govorne poruke, mogućnost senzoričke kontrole njegova izgovora i usporedbu njegova izgovora i govornog

modela (Herljević, 1996). Kod neke djece rehabilitacija na početnoj razini neće biti usmjerena samo na razvoj sposobnosti primanja i emisije govora, nego i nekih drugih sposobnosti koje uvjetuju njihov razvoj, a koje djeca još nisu razvila ili ih zbog nekih razloga ne mogu razviti spontano. Razvoj govora kod djeteta oštećena sluha, kao i kod djeteta s urednim sluhom, ovisi o njegovu neurofiziološkom, psihomotoričkom i senzomotoričkom razvoju i o razvoju sposobnosti oponašanja. Uspjeh postupaka slušno-govornog osposobljavanja ovisi o djetetovoj motivaciji i o njegovoj sposobnosti koncentracije pažnje (Herljević, 1996). Oštećenje sluha i nerazvijen govor otežavaju razumijevanje, spoznavanje i komunikaciju i kad dijete nema dodatne smetnje u razvoju, a situacija je znatno teža ako dijete, uz štetćenje sluha, ima i neke dodatne smetnje ili dodatna oštećenja. Dijete s teškim oštećenjem sluha zbog toga treba poticati da aktivno i svjesno sudjeluje u svojoj rehabilitaciji. Treba raditi na razvijanju sposobnosti koncentracije i percepcije, ali i nekih specifičnih sposobnosti koje njegovu vršnjaku uredna sluha neće biti potrebno razviti: npr. obogaćivanje sposobnosti slušanja putem njegova ostatka sluha, preko vibrotaktilne osjetljivosti i intenzivnijim povezivanjem slušnih i vidnih informacija i slično (Herljević, 1996). Govor djeteta s teškim oštećenjem sluha ne može se razviti spontano samim stavljanjem slušnog pomagala i dovođenjem u sredinu u kojoj svi dobro čuju i govore. Djetetu je za to potreban dugotrajan stručni rehabilitacijski tretman, ali i poticajna okolina onih koji čuju, koja će ga motivirati za komunikaciju govorom i pružiti mu sve uvjete za razvoj, kao i njegovom vršnjaku koji dobro čuje.

Od rođenja do šestog mjeseca ne javlja se još govor kao takav, već se dijete poigrava vlastitim govornim organima i ta je vokalna igra slična kod sve djece bez obzira na jezično okruženje. U toj se dobi ne vidi razlika između djeteta urednog govorno-jezičnog razvoja i djeteta sa slušnim oštećenjem. Tek nakon šestog mjeseca uredno čujuće dijete počinje namjerno i osmišljeno proizvoditi glasove, dok ta namjerna proizvodnja glasova izostaje kod djece s oštećenim sluhom.

3.2. Kalendar odstupanja koji ukazuje na oštećenja sluha u djece

Važno je rano prepoznavanje dolje navedenih miljkaza zbog rane rehabilitacije, jer od djetetove prve do sedme godine mogućnosti za razvoj slušnog sustava, za usvajanje jezičnih vještina i percepciju jezika bivaju sve slabijima (Elberling i Worsoe, 2008). Oštećenja sluha

koja su nastala do druge godine života imaju nešto ozbiljnije posljedice na cjelokupni razvoj djeteta jer su, kao što je i ranije napomenuto, slušna i govorna iskustva važan temelj za daljnji uredan razvoj djeteta. Djeca oštećena sluha imaju i neprirodan laringalni glas, prenapete ili premlohavne glasnice, a javlja se i monotonija u govoru zbog zadržavanja neprirodne visine glasa. Radovančić (1995) govori da se kod obostrane gluhoće i teške naglušnosti, ugradnjom pužnice operativnim zahvatom poboljšava slušnost. Nakon ugradnje same umjetne pužnice te ugađanja njenog procesora, rehabilitacija je nezaobilazna kako bi se razvili, ili poboljšali, govor i slušanje. Rehabilitacija pridonosi funkcionalnom osposobljavanju osobe, a time i socijalnoj integraciji uz uporabu medicinskih, socijalnih i edukacijskih mjera (Radovančić, 1995). Sam uspjeh rehabilitacije ovisi o dobi nastanka oštećenja, dobi u kojoj je ugrađena pužnica i redovitosti rehabilitacije, što je najčešći problem s kojim sam se i sama susrela u svom ispitivanju. U nastavku je kalendar govorno-jezičnog razvoja kod djece oštećena sluha (Gugo Crevar, 2010).

do 3. mj.

- plač novorođenčeta je prodoran, tih ili se sastoji od kratkih naglih vriskova ili tihog jednoličnog stenjanja
- izostaje refleks trzanja na iznenadni zvuk, trzne se tek kad ugleda osobu koja mu se približila
- ne umiri se na zvuk majčina glasa

4. – 6. mj.

- ne traži očima izvor zvuka
- nema reakciju na govor ili druge zvukove
- ne zanima ga zvučna igračka
- ne guče ili je gukanje usporeno, jednolično

7. – 12. mj.

- ne brblja, ne glasa se
- ne smije se glasno
- ne reagira na poznate riječi i naloge
- ne reagira na poziv

1. – 2. god.

- ne pokazuje zanimanje za priče i pjesmice
- ne pokazuje slike u knjizi kada se imenuju
- koristi gestu kada nešto želi
- nema pojave prvih riječi

2. – 3. god.

- ne povezuje riječi u rečenicu
- ne obraća pažnju na poznate predmete kada se spominju, niti ih imenuje
- ne odaziva se na poziv
- sluša radio ili televiziju na jačoj razini od uobičajene

3. – 4. god.

- govor je nedovoljno razumljiv bližem krugu osoba
- rječnik je oskudan
- ritam i intonacija govora su neprirodni, uglavnom monotoni
- tempo govora je usporen ili skandirajući
- napetost u govoru je slaba ili prejaka
- glas je hrapav, nazalan, bitonalan, niskog ili visokog registra, teško se kontrolira

4. – 5. god.

- sporazumijevanje s okolinom otežano je
- prisutne su teškoće u razumijevanju složenijih jezičnih konstrukcija
- narušena je rečenična struktura
- poremećena je artikulacija samoglasnika (najčešće *i* i *e*), zatim suglasnika (*s*, *z*, *c*, *š*, *ž*, *č*, *ć*, *đ*, *dž*, *nj*, *lj*, *r*), osobito u finalnom položaju, obezvučeni su *b*, *g*, *d*, *v*
- karakteristično je dodavanje glasova u riječi, kao i premještanje glasova i slogova u riječi.

3.3. Istraživanja dječjeg jezika

Smatra se da je najstariji dnevnik jezičnog razvoja vodio liječnik Jean Heorard, međutim, pravim se začetnikom istraživanja dječjeg jezika smatra Charles Darwin (Kuvač i Palmović, 2007). Darwinov dnevnik i kasnije izdani članak, kao revizija dnevnika, predstavljaju samo početak proučavanja jezičnog razvoja koja će uslijediti u dvadesetom stoljeću. Kuvač i Palmović (2007) govore da je u Europi u prvoj polovici dvadesetog stoljeća vladao trend dnevničkih studija. Ti dnevници označavaju prvo razdoblje istraživanja dječjeg jezika. U drugom razdoblju se napuštaju dnevnička istraživanja i prelazi se na bihevioristička promatranja koja donose norme urednoga razvoja, a treće razdoblje označavaju longitudinalne studije pomoću kojih se stvaraju reprezentativni uzorci. Prvi opis dječjeg jezika u Hrvatskoj je dao Ivan Furlan u svojoj disertaciji (1961.), a dvije godine kasnije izdaje i knjigu u kojoj se isprepliću teorijsko-metodološki opisi istraživanja i dnevnički zapisi. Šezdesetih i sedamdesetih godina proveden je najveći broj jezičnih istraživanja, koja su u svojoj srži proučavala govor. Osamdesetih godina se naglašava razlika između pojmova jezik i govor, a devedesetih godina započinju prva sustavnija istraživanja dječjeg jezika, ali i jezika odraslih (Kuvač i Palmović, 2007).

Kod ispitivanja djetetova govora, stručna osoba ima nekoliko zadataka. Neki od njih su odrediti koje glasove dijete izgovara neispravno, odrediti oblik poremećenosti izgovora prema zvukovnom ostvarenju (omisija, supstitucija, distorzija), odrediti stupanj poremećenosti izgovora prema prisutnosti u govoru (u izoliranom izgovaranju, u riječima, u spontanom govoru), odrediti mogući uzrok poremećaja i prema tome koja je vrsta dislalije te diferencirati dislaliju od drugih poremećaja izgovora (Posokhova, 2008). Kod odabira i pripreme ispitnog materijala, treba se također voditi nekim smjericama. Poželjno je upotrijebiti posebno odabrani dijagnostički materijal u obliku slika (slike koje prikazuju neki predmet ili neku situaciju), trebaju se odabrati slike onih predmeta ili situacija koje dijete dobro poznaje i koje može prepoznati na slici te slikovni i govorni materijal mora biti djeci estetski privlačan. Ispitivač uspostavlja prvi kontakt s djetetom kroz spontani razgovor. U tom razgovoru također koristimo djetetu bliske teme, one o kojima on rado priča (obitelj, prijatelji, igračke i slično). Osim samog uspostavljanja prvog kontakta, ispitivaču je to i prvi uvid u stanje djetetova razumjevanja govora drugih ljudi (Posokhova, 2008).

4. SLUŠNO POMAGALO

Novorođenački probir je omogućio vrijeme od godinu dana za stimulaciju slušnih putova pomoću konvencionalnog slušnog pomagala i procjenu učinka tako provedene rehabilitacije. To je vrijeme dragocjeno za razvoj slušanja i govora, te daje veću sigurnost u postavljanju indikacije za ugradnju umjetne pužnice (Dulčić, 2012). Odabir i prilagodba slušnog pomagala uvijek prethode pitanju: postoji li u slučaju teškog oštećenja sluha indikacija za konvencionalno slušno pomagalo ili pak umjetnu pužnicu?

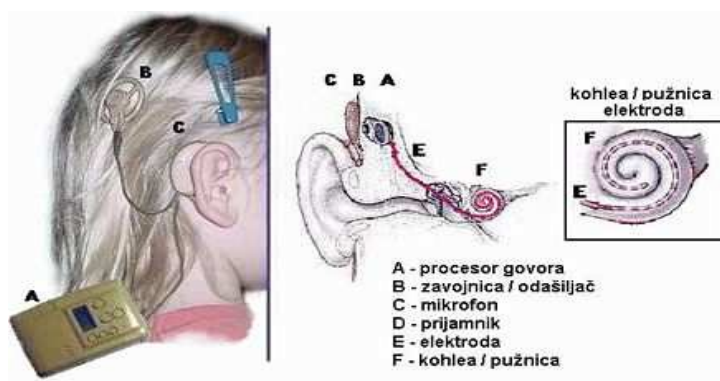
Rehabilitacija uz pomoć slušnog pomagala je neophodan sastavni dio prijeoperacijske dijagnostike i prijeoperacijske rehabilitacije. Pokazalo se da u početku većina djece odbija slušno pomagalo, a svijest da ono koristi i da zvukovi nose poruke, djeca ne stječu odmah. Slušno pomagalo mora pojačavati zvukove toliko da počnu nositi značenje, a nikako ne smije izazivati nelagodu ili čak bol, jer osim što prejaki intenziteti mogu još jače oštetiti sluh i sama nelagoda može izazvati odbijanje njegova korištenja (Dulčić, 2012).

Ako i kada se donese odluka o ugradnji umjetne pužnice, prijeoperacijsko iskustvo korištenja konvencionalnog slušnog pomagala omogućit će sigurnije postavljanje prvih mentalnih mapa (Dulčić, 2012). Dijete je već osvijestilo i donekle razvilo slušanje, a neka su djeca već i naučila pokoju riječ, pa se suradnja uspostavlja brzo i ne gube se vrlo važni mjeseci da bi korištenje umjetne pužnice uopće započelo. Na taj se način razvoj slušanja i govora samo nastavlja te manje kasni i odstupa od razvoja govora kod djece urednog sluha (Šindija i sur. prema Dulčić, 2012). Umjetna pužnica vrlo brzo nakon prilagodbe procesora omogućuje čujnost, no, da bi se razvilo slušanje i govor, nužna je rehabilitacija. Ovisno o dobi i razvoju slušanja i govora, rehabilitacija može biti organizirana grupno i individualno. Dulčić (2012) govori da se nakon ugradnje umjetne pužnice, tijekom procesa rehabilitacije, ponavlja postupak dijagnostike – sada poslijeoperacijske dijagnostike, s ciljem praćenja i optimalnog usmjeravanja rehabilitacije. Svrha je ugradnje umjetne pužnice razvijanje slušanja u onoj mjeri koja omogućuje razvoj govora, od predverbalnih komunikacijskih vještina i vokalizacije, kroz prve riječi i fraze, do razvoja sposobnosti njegovog spontanog korištenja.

4.1. Umjetna pužnica

Sedamdesetih godina 20. stoljeća razvila se nova tehnika nazvana umjetna pužnica ili kohlearni implantat (Marn, 2003). Umjetna se pužnica najprije ispitala na odraslima, a desetljeće kasnije i na maloj djeci. Kad je ugradnja umjetne pužnice uvedena kao tehnika slušnog osposobljavanja, ranih osamdesetih godina, prvi su pacijenti bili poslijegovorno gluhe odrasle osobe. Prve su operacije na djeci također obavljene na poslijegovorno gluhim osobama (Marn, 2003). Kod obostrane gluhoće i teške naglušnosti, koje su posljedica oštećenja osjetnih stanica u unutrašnjem uhu, ugradnjom umjetne pužnice znatno se poboljšava slušanje (Gugo Crevar, 2010). Nakon operativnog zahvata i prvog ugađanja govornog procesora, neophodna je rehabilitacija kojom se razvijaju slušanje i govor. Uspjeh rehabilitacije ovisi o dobi u kojoj je ugrađena pužnica, dobi nastanka oštećenja i o nizu drugih čimbenika. Dobre su prognoze u djece koja su rođena gluha ako se umjetna pužnica ugradi u vrijeme razvoja govora, kao i u djece koja su već razvila slušanje i govor (Gugo Crevar, 2010).

Umjetna pužnica je tehničko pomagalo za koje bi se slikovito moglo reći da je to „proteza unutanjeg uha“ koja se operativno ugrađuje gluhim osobama (Dulčić, 2012). Umjetna pužnica je vrsta elektroničkog slušnog pomagala koja ugradnjom elektrode u pužnicu zaobilazi oštećene slušne stanice i dovodi podražaj do ogranka slušnog živca. Time se omogućuje čujnost i u slučajevima kad to zbog jačine slušnog oštećenja nije moguće postići drugim slušnim pomagalima. Uređaj je građen od vanjskog dijela, koji se pak sastoji od mikrofona, procesora govora i zavojnice/prijenosnika, i od unutarnjeg dijela, koji se sastoji prijarnika/stimulatora i elektroda. Kod velikih gubitaka sluha (gluhoća i jakih naglušnosti) ulogu oštećenih osjetnih stanica zamjenjuju elektrode (Dulčić, 2012).

Slika 1. Umjetna pužnica (<http://www.puznica.hr/implantacija/tekstovi01.html>, pristup 2. prosinca 2014.)

Prema Dulčić (2012), mikrofonski pretvara akustički signal u električni te ga šalje u procesor govora u kojemu se taj električni signal kodira i preko zavojnice kroz kožu šalje u unutarnji dio umjetne pužnice. Prijamnik u unutarnjem dijelu dekodira signal i pretvara ga u električni podražaj elektrode u pužnici, a elektroda stimulira slušni živac kojim se podražaj prenosi do mozga. Cijeli proces se odvija u nekoliko milisekundi te je tako omogućeno slušanje u stvarnom vremenu. Procesori koriste vrlo sofisticirane strategije kodiranja govora kako bi frekvencijske, intenzitetske i vremenske karakteristike glasova govora što vjernije pretvorili u signale koje prijamnik šalje u elektrodu (Paškvalin i sur. prema Dulčić, 2012). Prilagodba procesora govora je kontinuirani proces kojim se nastoje prilagoditi brojni čimbenici kako bi pretvaranje akustičkog signala u električni svakom pojedinom korisniku omogućilo optimalnu čujnost i razumljivost (Dulčić, 2012).

Glavni teorijski razlog za ranu implantaciju kod predgovorno gluhe djece temelji se na teoriji o „kritičnom razdoblju“ razvoja jezika (Lenneberg prema Marn, 2003:21). Prema ovoj teoriji postoji posebno razdoblje koje obuhvaća dob od nekoliko mjeseci do približno pet godina, u kojemu je ljudski organizam neurološki i biološki programiran za svladavanje svoga primarnoga govornog jezika. Marn (2003) pojašnjava da Lenneberg svoju teoriju temelji na činjenici da odrasli imaju ozbiljne poteškoće u svladavanju drugog jezika, unatoč činjenici što je odrasla osoba, u kognitivnom smislu, umnogome superiorna djetetu. Iako Lennebergova teorija „kritičnog razdoblja“ nikada nije bila potpuno dokazana, stručnjaci su je prihvatili kao aksiom. Danas se više toliko ne govori o tzv. kritičnom razdoblju zbog činjenice da je očigledno lakše svladati jezik u ranijoj nego starijoj dobi, ali ne postoji kritično razdoblje nakon kojega to više uopće ne bi bilo moguće (Marn, 2003).

5. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj mog istraživanja bio je ispitati koje vrste riječi ispitanici koriste u svom govoru, s posebnim osvrtom na imenice. Pritom će se obratiti pažnja i na broj rečenica koje ispitanici izgovaraju, te jesu li one gramatički točne ili netočne.

Kao što je ranije prikazano, provedena istraživanja su pokazala da su glagoli i imenice, u različitim međusobnim omjerima, najbrojnija vrsta riječi. Ispitat će se kakvi su odnosi među vrstama riječi kod djece s umjetnom pužnicom. Očekujem da ispitanici sa slušnim oštećenjem koji imaju ugrađenu umjetnu pužnicu u svom govoru često koriste imenice, te da su im one najbrojnija vrsta riječi.

6. METODOLOGIJA

6.1. Ispitanici

Uzorak ispitanika se sastojao od 2 dječaka i 7 djevojčica¹. Dijagnoza svih ispitanika je *anacusis* te su zbog toga bili dobri kandidati za ugradnju umjetne pužnice. Do oštećenja sluha je došlo u predgovornoj fazi. Najraniju dob kod ugradnje pužnice je imao dječak koji je tada imao godinu dana i pet mjeseci, a najkasniju ugradnju imao je dječak kojem je tada bilo četiri godine i sedam mjeseci. Raspon dobi kod implantacije kod ostalih ispitanika je bio od godine dana i deset mjeseci do tri godine i devet mjeseci. Svi ispitanici imaju ugrađenu pužnicu u desnom uhu. Od devet ispitanika, njih dvoje uz ugrađenu umjetnu pužnicu imaju na drugom uhu i konvencionalno slušno pomagalo. Svi ispitanici su polaznici redovne škole u koju su kretali s odgodom od godine dana, odnosno godinu dana kasnije nego njihovi vršnjaci urednog slušnog i govorno-jezičnog razvoja. Stoga je dob kretanja u školu od sedam i pol godina do osam godina. Odgoda se najčešće daje zbog emocionalne zrelosti i stabilnosti djece kojima je ugrađena umjetna pužnica. Zbog same gluhoće, pa implantacije i rehabilitacije, djeci se omogućuje dodatna godina kako bi postali što sigurniji u sebe zbog poteškoće koju imaju i kako bi uz minimalne smetnje mogli pratiti nastavu u školi.

Za ovo istraživanje je važno prikazati kako kronološku dob ispitanika, tako i slušnu dob. Taj omjer je važan između ostaloga zbog toga što pokazuje koliko djeca s umjetnom pužnicom zaostaju u govorno-jezičnom razvoju s obzirom na svoje vršnjake urednog govorno-jezičnog razvoja. Kao što je napisano, dob ugradnje pužnice se kreće od godinu dana i pet mjeseci do četiri godine i sedam mjeseci, a slušna se dob može odrediti oduzimanjem dobi u vremenu implantacije od kronološke dobi. Dobivene se vrijednosti mogu vidjeti u tablici 4.

---

¹ Imena su pohranjena kod provoditelja istraživanja, a nazivi UMP1, UMP2 itd. su dodijeljeni djeci s obzirom na abecedni poredak prezimena.

Tablica 3. Prikaz spola, kronološke dobi, dobi implantacije, te slušne dobi ispitanika

ISPITANIK (spol)	KRONOLOŠKA DOB (god.;mj.)	DOB IMPLANTACIJE (god.;mj.)	SLUŠNA DOB (god.;mj.)
UMP1 (Ž)	9;1	3;9	5;4
UMP2 (Ž)	8;5	2;4	6;1
UMP3 (M)	9;6	1;5	8;1
UMP4 (Ž)	8;11	1;10	7;1
UMP5 (Ž)	7;11	2;7	5;4
UMP6 (Ž)	9;7	2;7	7;0
UMP7 (Ž)	9;1	2;0	7;1
UMP8 (Ž)	9;10	2;3	7;7
UMP9 (M)	9;9	4;7	5;2

6.2. Pribor i postupak

U svom sam istraživanju koristila 11 slika u boji kako bih djecu njima potaknula na razgovor. Slike su bile podijeljene u tri teme, kao i samo istraživanje. Prvi blok sastojao se od šest slika na kojima je bilo prikazano voće, povrće, dvije slike hrane, dječja soba i životinje. U drugom su se bloku pojavljivale tri slike dječjeg igrališta, odnosno kako to djeca nazivaju, parkića, a treći je blok prikazivao dvije slike dječjeg rođendana. Pomoću tih slika sam u prvom dijelu željela razgovarati s djecom o tome što vole, a što ne vole jesti, tko je sve u njihovoj obitelji, kako im izgleda soba i o životinjama. Kroz drugi dio sam željela saznati više o njihovim prijateljima i o tome što se sve može raditi na dječjem igralištu i što oni vole raditi. S trećim sam dijelom željela čuti njihova sjećanja na rođendan, kao i na to što možemo naći na proslavama. No, iako je samo istraživanje bilo podijeljeno u tri teme, nakon provedenog

ispitivanja dobiveni materijal je podijeljen na pet manjih cjelina radi lakšeg analiziranja sadržaja. Te cjeline su hrana, obitelj, životinje, park i rođendan.

Osim slikovnog materijala koristila sam i audio snimač Olympus Digital Voice Recorder VN-8500 PC kojim sam snimala naše razgovore. Sva ispitivanja i snimanja su provedena uz pisani pristanak i odobrenje roditelja, ali bez njihove prisutnosti. Istraživanje je provedeno u instituciji za rehabilitaciju slušanja i govora u kojoj se djeca rehabilitiraju. Ispitivanja i snimanja su provođena individualno sa svakim ispitanikom u pet slučajeva, a dva slučaja su bila po dva djeteta zajedno, uz prisutnost rehabilitatorice, a trajalo je od 20 do 40 minuta, ovisno o raspoloženju i volji za suradnjom, kao i broju ispitanika na ispitivanju.

7. REZULTATI I RASPRAVA

7.1. Prikaz rezultata ispitanika s obzirom na temu ispitivanja

Hrana

Prvi dio istraživanja je bio vezan uz slike na kojima se nalazilo voće i povrće. Tražila sam od ispitanika da imenuju ono što vide. Zbog tog nabiranja ispitanici su se u nešto manjem broju izražavali punim rečenicama. Najviše je odgovora bilo u obliku nabiranja, ili pak potvrdnih ili negativnih odgovora na postavljeno pitanje o tome vole li neko voće, povrće ili jelo.

Tablica 4. Prikaz broja gramatičnih rečenica i članova gramatičnih rečenica, te broja agramatičnih rečenica i članova agramatičnih rečenica kod teme *Hrana*

ISPITANIK	Gramatične rečenice (GR)	Broj članova GR	Agramatične rečenice (AR)	Broj članova AR
UMP1	5	3-5	5	3-10
UMP2	8	3-5	3	3-11
UMP3	6	2-11	1	6
UMP4	10	5-19	2	5-17
UMP5	6	2-4	14	3-30
UMP6	9	3-11	7	4-19
UMP7	2	3-9	3	5-7
UMP8	6	3-5	8	2-11
UMP9	2	4-6	4	3-6

Ispitanica UMP1 nije odgovarala punom rečenicom, nego je jednom riječi odgovorila na ono što sam ju pitala, odnosno na pitanja poput što voli jesti, koje je voće na slici i slično. Kad je počela govoriti spontano, imala je agramatične rečenice (*Da, sira i kečapa, i [mrmlja] i onda mama i ja [mrmlja] i onda ovak pizza pa je rezao pa broj osam, devet, deset, jedanaest...*). Imenice su kod nje najzastupljenija vrsta riječi. Njima je odgovarala na pitanja i njima se najčešće služila u komunikaciji. Kod ispitanice često dolazi i do omisije glasova (*Ne nam, gliva, papika, povće*), i to se uglavnom vidi kod ispuštanja glasa /r/ i kod suglasničkih skupina. Broj gramatičnih rečenica kod ispitanice UMP1 je 5. To su one kad kaže „volim“ i zatim nabraja što voli jesti. Broj članova u gramatičnim rečenicama je od 3 do 5 (*Ne znam što je to.*); (*To je ljuto*). Ispitanica je imala 5 agramatičnih rečenica, od kojih su dvije imale neispravnu sintaksu, a tri su bile morfološki neispravne. Agramatične rečenice kod ispitanice su najčešće takve zbog krivog broja ili krivo upotrijebljenog padeža (*Volim bananu, naraču, jagoga, grođe, kruška i limun.*). Broj članova u agramatičnim rečenicama se kreće od 3 do otprilike 10. Što se tiče slaganja dijelova rečenica, oni se u većini slučajeva ne slažu. Prilikom odgovaranja na postavljena pitanja ispitanica izgovara eliptične rečenice (*Kakve kolače voliš?; Čokolada. Živiš li u kući ili u stanu?; Stan*). Od 8 eliptičnih rečenica, 5 ih je gramatički točnih i 3 agramatične.

Ispitanica UMP2 se u odgovaranju često služi rečenicama. Većina njezinih rečenica je gramatički ispravna, ali i one koje to nisu imaju tek neznatne pogreške. Gramatične rečenice su brojem članova duže od onih agramatičnih. Smatram da su te agramatične rečenice nastale zbog ispitaničine velike želje da vrlo brzo kaže nešto te se tada zabuni i pogriješi. Broj gramatičnih rečenica je 8, a broj članova rečenica je od 3 do 5 (*Kad sam bila mala ja sam isto jela čokolino.; Da, i onda staviš unutra i onda piješ*). Ispitanica UMP2 je imala 3 agramatične rečenice, koje neispravna sintaksa svrstava u tu skupinu. Broj članova tih rečenica je išao od 3 do 11 (*Pa fina lubenica*). Ova agramatična rečenica je ujedno i primjer eliptične rečenice budući da je u njoj izostavljen pomoćni glagol, a usto ima još 4 eliptične rečenice. Od sveukupno 5 eliptičnih rečenice, 3 su gramatički točne i 2 su agramatične. Dijelovi rečenice se kod ispitanice u velikoj većini slažu, ne dolazi do neslaganja u rodu, broju ili padežu.

Ispitanik UMP3 se u svom odgovaranju na postavljena pitanja nije koristio punim rečenicama u velikom broju. U svom govoru je ispitanik imao 6 gramatičnih rečenica koje stoje nasuprot tek jednoj agramatičnoj rečenici. Iz toga vidimo da su rečenice kod njega gramatički ispravne, iako se njima ne izražava puno. Broj članova gramatičnih rečenica se kreće od 2 do 11 (*Od kamilice, šipka i ne znam kako se zove onaj žuti*). Broj članova u jednoj

agramatičnoj rečenici je 6, a rečenica glasi „*Doručak dvije dva maslaca i čaj*“, a ta je rečenica nastala kao odgovor na pitanje što najčešće doručkuje. U rečenicama mu se najčešće slažu i elementi i članovi, osim u tom jednom primjeru agramatične rečenice. Ispitanik ima 6 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatične i 2 agramatične.

Ispitanica UMP4 u ovom dijelu razgovora ne koristi puno spontanog govora, no na pitanja vrlo često odgovara u rečenicama. Ta je činjenica dovela do toga da ima 10 gramatičnih rečenica, nasuprot tek dvjema agramatičnima. Broj članova gramatičnih rečenica je od 5 do 19 (*Pa, kad smo bili na moru onda smo nekad išli na pizzu, i nekad smo na moru radili pizzu*). Ispitanica ima velik broj gramatičnih rečenica s velikim brojem članova, te se kao takva izdvaja od većine ostalih ispitanika. Imala je samo dvije agramatične rečenice, od kojih je u jednoj problem bio u sintaksi, a u drugoj u morfologiji. U njima su pogreške vrlo sitne i smatram da do njih dolazi zbog toga što je odgovarala zajedno s još jednom ispitanicom, te kad je druga ispitanica nešto rekla, ispitanica UMP4 se željela nadovezati na nju i tom slučaju je pogriješila. Broj članova u agramatičnim rečenicama je od 5 do 17 (*I ja ne volim gljive*). Ispitanica je imala 7 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 bile gramatične, a 3 agramatične.

Ispitanica UMP5 u svom odgovaranju koristi puno spontanog govora što naposljetku dovodi do velikog broja agramatičnih rečenica. Broj gramatičnih rečenica je 6, a broj članova se kreće od 2 do 4 (*To ti je voće.*). Agramatičnih rečenica ima 14, a broj članova je od 3 do više od 30. Točan broj članova u agramatičnima je teško odrediti zbog nerazumljivog govora ispitanice (*To sam probala kod baka kad [nerazumljivo] a ja ta ne voli to jeti, a baka, a baka, baka ima šipki, [nerazumljivo] ima šipku, onda sam ja plaka, Odmah jedi! Odma!*). Od 14 agramatičnih rečenica, njih devet ima sintaktičke, a pet morfološke neispravnosti. Ispitanica ima i 6 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatički točne, a 2 agramatične. Određenih problema ima kod slaganja dijelova rečenica, ali i kod slaganja članova, što se može vidjeti i na primjeru: *Ja jedem, ja jedem, doučkova, sira za mazaje i mas, čaj i ja još nešto volim kad doučkova, ja volim kruh i čaj i vode i.*

Ispitanica UMP6 u svom odgovaranju koristi puno spontanog govora i zbog toga ima velik broj rečenica. Iako ima popriličan broj agramatičnih, ima više gramatičnih rečenica. U spontanom govoru postaje brzopleta, te zbog tog nerazmišljanja o onome što govori radi pogreške. Ona je također odgovarala zajedno s još jednom ispitanicom, te se često željela ubaciti u ono što je druga ispitanica govorila i tada je radila pogreške. Ispitanica UMP6 ima 9 gramatičnih rečenica, a broj članova ide od 3 do 11 (*Ne volim ovo, voće volim, a ne volim*

gljive i ovo). Broj agramatičnih rečenica je 7, a broj članova u njima se kreće od 4 do najviše 19 (*Ja volim ovi rajčicu, i paprike tri, i ovo mrkva, i luk, kiseli i ovo limun, ne volim gljive; Meni baš volim jesti lubenicu*). Kod agramatičnih rečenica prevladavaju one sa morfološkim nepravilnostima, njih pet, a u tri rečenice je problem u sintaksi. U dobivenim rečenicama ima vrlo malo neslaganja elemenata, a kada se ono i dogodi to je uglavnom kod neslaganja u padežu (*Ja volim bez gljive i kobasice pizza*). Ispitanica ima 5 eliptičnih rečenica, od kojih su 2 gramatične, a 3 agramatične.

Ispitanica UMP7 u ovom dijelu ispitivanja jako malo odgovara punim rečenicama. Najčešće odgovara jednom riječi, potvrdnim ili negativnim odgovorom ili nijekanjem *a-a*. Iz tih razloga je izrekla samo 5 rečenica. Unatoč malom broju rečenica, ispitanica je gramatički vrlo točna. Ispitanica UMP7 je imala samo dvije gramatične rečenice koje su imale 3 i 9 članova (*Tu je samo povrće a ovdje je samo voće*). Broj agramatičnih rečenica je 3, a broj članova tih rečenica je od 5 do 7 (*Od jabuke volim piti sok*). Sintaksa je neispravna u dvije agramatične rečenice, a jedna rečenica je morfološki neispravna. Dijelovi rečenice i članovi se uglavnom slažu. Ispitanica ima i 8 eliptičnih rečenica, od kojih je 5 gramatički točno, a 3 agramatično.

Ispitanica UMP8 se često služi rečenicama i spontano govori kod razgovora sa mnom. Broj gramatičnih i agramatičnih rečenica je podjednak. Nešto više ima agramatičnih, no one su brojem članova duže od gramatičnih te vjerojatno zbog toga dolazi do pogrešaka. Broj gramatičnih rečenica kod ispitanice UMP8 je 6, a broj članova se kreće od 3 do 5 (*To i moja mama slaže; Ja volim juhu s rezancima*). Ispitanica je imala 8 agramatičnih rečenica, koje su imale od 3 do 11 članova (*To večeru jedem; I čokolima, čokoladima sa kesima, gore čokolada, čokolada kesi čokolada kesi*). Od osam agramatičnih rečenica, sintaksa je problem u njih pet, a ostale tri imaju morfološke neispravnosti. Ponekad izgovori eliptične rečenice (*Banane samo*), te ih ima 4, od kojih su 3 gramatične, a jedna agramatična. Rečenični dijelovi u agramatičnim rečenicama se ne slažu, iako može biti da su joj pojedini dijelovi gramatički točni, ali kad ih spoji u zavisne rečenice, oni se ne slažu.

Ispitanik UMP9 u ovom dijelu ispitivanja koristi jako malo rečenica. Najčešće odgovara samo jednom riječi ili pak nabranjem, što je slučaj kod opisivanja slika s voćem i povrćem. Ima dvije gramatične rečenice koje imaju 4 i 6 članova (*Ja volim jesti lubenicu, ananas, višne*). Ispitanik, s druge strane, ima 4 agramatične rečenice, koje imaju od 3 do 6 članova (*Ne radi, samo dotora, bolnici dotora; Samo mlijeko kakaovo*). U dvije agramatične rečenice je problem sintaksa, a u druge dvije morfološkija. Mali broj rečenica je doveo do

većeg broja eliptičnih, čak njih 11, od kojih je 7 bilo gramatički točno, a 4 agramatično. Što se tiče slaganja dijelova rečenica, oni se uglavnom ne slažu. Čini se kao da ne promisli o onome što želi reći te zbog toga dijelovi zvuče *nabacano* i ne slažu se.

Obitelj

Drugi dio istraživanja je bio vezan uz slike na kojima su se nalazili obiteljski ručak i dječja soba. Tražila sam od ispitanika da imenuju što vide na slikama, a zatim sam ih pitala gdje žive, s kim žive, kakva je njihova soba i slično. U ovom je dijelu bilo nešto manje nabranjanja nego u prethnom dijelu s hranom što je rezultiralo nešto većim brojem rečenica, ali i spontanom govorom, što je pak naposljetku dovelo do većeg broja pogrešaka, odnosno agramatičnih rečenica.

Tablica 5. Prikaz broja gramatičnih rečenica i članova gramatičnih rečenica, te broja agramatičnih rečenica i članova agramatičnih rečenica kod teme *Obitelj*

ISPITANIK	Gramatične rečenice (GR)	Broj članova GR	Agramatične rečenice (AR)	Broj članova AR
UMP1	7	2-11	6	2-34
UMP2	12	2-6	8	6-13
UMP3	10	3-9	4	4-5
UMP4	14	5-38	9	6-25
UMP5	7	2-4	33	3-36
UMP6	12	4-12	12	6-14
UMP7	6	3-7	3	4-13
UMP8	2	7-8	15	3-22
UMP9	4	2-11	7	3-13

Kod ispitanice UMP1 se u spontanom govoru pojavljuje najviše grešaka. Ima izraženu želju da puno toga kaže i ona zaista puno toga zna, te se u tom spontanom govoru pojave greške do kojih možda ne bi došlo u odgovaranju na pitanja cjelovitim rečenicama. Kao i u prethodnom dijelu ispitivanja provedenom s ispitanicom, kod imenica se vidi omisija glasova (pr. *naračasta, njige*). U ovom je dijelu dosta odgovarala u rečenicama, vjerojatno zato što se tema dotiče njenog privatnog života, te je to rezultiralo sa 7 gramatičnih rečenica. Broj članova u rečenicama je išao od 2 do najviše 11 (*A Luka još živi tamo, a to je brat od tate*). Ova rečenica bi mogla/trebala biti agramatična zbog oblika *brat od tate* (tatin brat) no smatram da se djeca ovog uzrasta još ne znaju izražavati u gramatički zahtjevnijim oblicima. Broj agramatičnih rečenica je 6, a do takvih je rečenica došlo u spontanom govoru. Od šest agramatičnih rečenica, u njih pet je problem u sintaksi, a samo jedna rečenica je morfološki pogrešna. Broj članova u njima je od 2 do 34. Ispitanica UMP1 je izrekla vrlo dugačku rečenicu i dijelove je spojila veznicima, stoga su izbrojena 34 člana (*Knjige, tu stoje i igračke, tu stavlja njige a tu stol, a ovakva velka tu stol i onda tolica i onda je ovako tu, i onda tu stavljam pjuturu i pišem žadaću i igram karte*). Broj eliptičnih rečenica kod ispitanice UMP1 u ovom dijelu ispitivanja je 6, od kojih 3 gramatične, a 3 agramatične.

Ispitanica UMP2 u ovom je dijelu imala 12 gramatičnih rečenica, no one sve imaju mali broj članova, odnosno imaju od 2 do 6 članova (*Imam ladice za spremanje stvari. Imam još jednu ladicu*). Što se tiče agramatičnih rečenica, u ovom dijelu ih ima 8. One imaju veći broj članova od gramatičnih te zbog toga dolazi do pogrešaka u njima. Najčešća pogreška u ovim rečenicama je sintaksa, te se taj problem javlja u pet od osam rečenica. U ostale tri rečenice problem je u neispravnoj morfologiji. Rečenice se uglavnom slažu u rodu, broju i padežu, no riječi ili dijelovi nisu na mjestima gdje bi trebali biti (*Ona ne može završiti nikako zadaću*). Broja članova u agramatičnim rečenicama je od 6 do 13 (*Pa, ja spavam, otvorim ladicu, imam krevet gdje imam, stepenice moram uvijek staviti*). Ispitanica ima i 4 eliptične rečenice, od kojih su 3 gramatične i jedna agramatična.

Ispitanik UMP3 nije bio pretjerano zainteresiran za naš razgovor, te smatram da je i to jedan od razloga zbog čega u našem čitavom ispitivanju koristi malo rečenica. No, on ipak ima 10 gramatičnih rečenica, te je u većini slučajeva ispitanik gramatički vrlo ispravan. Broj članova se kreće od 3 do 9 (*U jednoj sobi su igračke, a u drugoj kompjutor; Kao da sam kralj, imam divovski krevet*). Ispitanik ima samo 4 agramatične rečenice, koje imaju tek neznatne greške koje se očituju u ponekom neslaganju riječi ili se određena riječ nađe na krivom mjestu (*Tako, igramo na njegov tablet*). U tri rečenice je ispitanik pogriješio u sintaksi, a u jednoj u

morfologiji. Broj riječi se kreće od 4 do 5 (*Nije životinja nego prestrašne*). Ispitanik ima i 4 eliptične rečenice, od kojih su dvije gramatične, a dvije agramatične.

Ispitanica UMP4 u ovom dijelu ispitivanja ima jako puno rečenica i većinom su to gramatički točne rečenice koje imaju 10 i više članova. Gramatičnih rečenica ima 14, a broj članova se kreće od 5 do 38 (*Ja imam još jednu sestričnu koja živi u Sesvetama i imam još samo jednog bratića*). Ispitanica je imala rečenicu od čak 38 članova u kojoj je sve gramatički točno, slaže se u padežima i brojevima. Agramatičnih rečenica ima 9, s brojem članova od 6 do 25 (*Ne nego ona uvijek nekada dođe isto s menom*). U pet agramatičnih rečenica je problem u sintaksi, a u četiri je problem morfološke nepravdnosti. Ispitanica često u svom govoru koristi riječi *nekada* i *recimo* i to koristi na mjestima u rečenici gdje se ne uklapa, pa cijela rečenica postaje agramatična iako su ostali dijelovi točni. Kod nekoliko se rečenica dijelovi ne slažu u padežu, ali do toga rijetko dolazi. Broj eliptičnih rečenica kod ispitanice je 6, od kojih su 4 gramatične, a 2 agramatične.

Ispitanica UMP5 u spontanom govoru radi puno gramatičkih pogrešaka. Želi puno toga reći, ali ne može procesuirati toliku količinu informacija i dolazi do grešaka. Gramatičnih rečenica ima 7 jer je u ovom dijelu puno komunicirala rečenicama. Velika većina rečenica je agramatična, a ove koje su gramatički točne imaju malo članova, i to najviše 4 (*A seka puno spava*). Ispitanica ima 33 agramatične rečenice, s brojem članova od 3 do 36 (*Kad ima tu barbika, onda sam se igrala barbikom na pod [nerazumljivo] kad nešto traže, onda sam ja našla [nerazumljivo] onda grad, onda ja išla ponesi tu vrećicu, onda ja idem kod bake, onda traže, onda našla sam*). Od tog velikog broja agramatičnih rečenica, 20 njih je imalo sintaktičkih nepravilnosti, a 13 ih je bilo morfološki nepravno. U govoru se pojavljuju i eliptične rečenice, točnije njih 6, od kojih su 4 gramatički točne, a 2 agramatične. Ispitanica ima poteškoća i sa slaganjem dijelova rečenica, ali i sa slaganjem članova (*Ja voli gledati lapto winx da slušam winx pjesmice*).

Kod ispitanice UMP6 ima mnogo spontanog govora što naposljetku dovodi do velikog broja rečenica. Gramatičnih rečenica je bilo 12, s brojem članova od 4 do 12 (*Ne, imam samo sestričnu*). Agramatičnih rečenica ima 12 i one imaju vrlo malo pogrešaka, uglavnom je to riječ stavljena na krivo mjesto ili poneki krivi padež. Osam rečenica je sadržavalo morfološke neispravnosti, a četiri su bile sintaktički neispravne. Radila je pogreške kod opisivanja svoje sobe jer je imala sliku ispred sebe te se koncentrirala na nju i gledajući u sliku te opisujući svoju sobu nije razmišljala o onome što govori te je ispadalo da su dijelovi rečenica ispali nepovezani. Broj članova agramatičnih rečenica je 6 do 14 (*I ovakav nekakav*

imam, i ovo tu imam sike, nemam to imam kelo kiti). Ispitanica ima 4 eliptične rečenice, od kojih su 2 gramatične, a 2 agramatične.

Ispitanica UMP7 koristi jako malo rečenica, ali se i dosta uplašila razgovora te smatram da je i to jedan od razloga manjeg broja rečenica u odnosu na drugu djecu. Gramatičnih je rečenica imala 6, a one su imale jako malo članova, tj. od 3 do 7 (*Zove se Dora i ima 10 godina*). Kod agramatičnih rečenica, kojih ima 3, sintaksa je problem kod dvije agramatične rečenice, dok je jedna morfološki neispravna. Broj članova tih rečenica se kreće od 4 do 13 (*Volim igrati sa sestrom*). Ispitanica je imala i 7 eliptičnih rečenica, od kojih je 4 gramatično, a 4 agramatično. Dijelovi i elementi rečenica joj se inače slažu, no u primjeru koji slijedi kod nabiranja ipak nije kod svih imenica koristila jednak padež (*Imam krevet na kat, prozori, knjige, polica i stol i ormar i knjige*).

Ispitanica UMP8 je za razliku od ostalih dijelova ispitivanja u ovome imala relativno malo rečenica, pogotovo gramatičnih. Kažem relativno jer je 15 agramatičnih rečenica mnogo u odnosu na ostalu djecu, ali je za nju manje nego inače. Imala je samo dvije gramatične rečenice sa 7 i 8 članova (*Moja boja je ljubičasta a mamina žuta“; I imamo, imamo samo jedan ormarić za knjige*). Kao što je prije rečeno, ispitanica ima 15 agramatičnih rečenica kod kojih je najveći problem krivi raspored riječi. Također dolazi do poteškoća i kod slaganja dijelova rečenica. Sintaksa je neispravna u devet rečenica, a morfologija u ostalih šest. Broj članova agramatičnih rečenica je od 3 do 22 (*A odjeća je di je vrata, zatvorena, nemam vratu i tam je omarić, dvije zelene*). Ispitanica je imala 6 eliptičnih rečenica, od kojih je 5 gramatički točno, a jedna je agramatična.

Ispitanik UMP9 kao i u prethodnom dijelu ispitivanja koristi jako malo rečenica, a kad ih i upotrijebi one većinom imaju manje od 5 članova. Ima 4 gramatične rečenice i one u pravilu imaju malo članova, s jednom iznimkom od 11 članova (*Imam svoju sobu, ja sam gore, a moj brat je dole*). Agramatičnih rečenica je 7, s brojem članova od 3 do 13 (*Spavam se s bratom; Pvom sam ja*). U pet je rečenica problem u sintaksi, a u dvije rečenice je došlo do morfoloških nepravilnosti. Broj eliptičnih rečenica je 7, od kojih su 3 gramatične, a 4 agramatične. Kod ispitanika se u ovom dijelu elementi rečenice uglavnom ne slažu, kao ni članovi.

Životinje

Treći dio istraživanja bio je vezan uz sliku na kojoj su se nalazile životinje, točnije mačke, psi i patke. Tražila sam od ispitanika da imenuju što vide na slici, a zatim sam ih pitala koje životinje oni vole, mogu li mi nabrojiti još neke životinje, jesu li bili u Zoološkom vrtu i čega se sjećaju odande i slično. U ovom je dijelu istraživanja bilo nešto manje spontanog govora nego u prethodnim dijelovima što je rezultiralo manjim brojem rečenica.

Tablica 6. Prikaz broja gramatičnih rečenica i članova gramatičnih rečenica, te broja agramatičnih rečenica i članova agramatičnih rečenica kod teme *Životinje*

ISPITANIK	Gramatične rečenice (GR)	Broj članova GR	Agramatične rečenice (AR)	Broj članova AR
UMP1	1	3	10	3-35
UMP2	6	3-9	7	4-12
UMP3	7	2-11	4	7-16
UMP4	7	4-17	4	3-14
UMP5	3	3-4	5	4-18
UMP6	5	3-12	7	2-23
UMP7	6	2-5	3	3-6
UMP8	21	2-9	8	3-17
UMP9	1	8	11	2-13

Ispitanica UMP1 u ovom dijelu koristi jako malo rečenica i one uglavnom nisu gramatički točne. Samo je jedna rečenica gramatična, a broj članova je 3 (*Imam doma kornjaču*). Čak i kad bi ispitanica rekla neku rečenicu, dijelovi se ne bi slagali ili bi bili na krivim mjestima. Agramatičnih je rečenica 10 s brojem članova od 3 do 35 (*Bila sam vidjela i onda sam tatu kupila pas i onda sam ja kupila bijeli pas a mačka [mrmlja], a bilo je prošla godina pa mačka*

je bila je pobjegla kod bake i dede...)). Kod agramatičnih rečenica je u njih 6 neispravna sintaksa, a u 4 je neispravna morfologija. Iz ovog se primjera ponovo može vidjeti da ne mogu odrediti točan broj članova jer ispitanica na trenutke govori nerazgovijetno te se ne može prepoznati rečeno. Ispitanica je imala 5 eliptičnih rečenica, od kojih su 3 gramatične, a 2 agramatične. Elementi rečenice i članovi se većinom ne slažu (*Nemam mačku al zato jer bila je ovakva velki crni pobjego od druge bake i dede*).

Ispitanica UMP2 u ovom dijelu ispitivanja malo odgovara u rečenicama, a i te rečenice imaju malo članova. Tako je gramatičnih rečenica imala 6, a većina njih ima 5 i manje članova. Raspon broja članova je od 3 do 9 (*Seka ima ptičice; Tigar, lav, majmun, kak se zove onaj koji roni?*). Ispitanica ima 7 agramatičnih rečenica, koje imaju od 4 do 12 članova (*Ja moramo kupit kuću i hrane i zdjelu za vode i hranu*). U tri od sedam agramatičnih rečenica je problem u sintaksi, a u četiri je došlo do morfološke neispravnosti. Eliptičnih rečenica je 4, od kojih su 3 gramatične, a jedna agramatična.

Ispitanik UMP3 se također u ovom dijelu malo koristi rečenicama, uglavnom su to nabiranja ili odgovori jednom riječi. Kod njega se pojavilo 7 gramatičnih rečenica u kojima se broj članova kreće od 2 do 11 (*A kod tete Danice sam naredio psu da lovi jednu mačkicu; Svašta, al ne mogu baš sve životinje ispričat*). Uz mali broj rečenica, imao je i samo 4 agramatične rečenice. Broj članova je od 7 do 16, a možemo i vidjeti da je broj članova u ovim rečenicama veći nego u gramatički točnima (*Malo je, pa je pesek sa šapom al nastavio na mačkin rep pa je maca pala*). Dvije rečenice imaju sintaktičke pogreške, a dvije morfološke. Kod ispitanika su se javile 3 eliptične rečenice, 2 gramatičke i 1 agramatična.

Ispitanica UMP4 ima manje rečenica nego u prethodnim dijelovima, ali ipak ima više gramatičnih nego agramatičnih. Gramatičnih rečenica ima 7, a broj članova je od 4 do 17 (*Nekad sam bila s mamom i tatom kad sam bila mala, a nekad sam išla s razredom*). Ispitanica je imala samo 4 agramatične rečenice s brojem članova od 3 do 14 (*Kad sam išla drugi unutra onda sam vidjela tukana, krokodili su bili skroz dolje*). U dvije rečenice je pogreška bila u sintaksi, a u dvije u morfologiji. Ispitanica je imala i 5 eliptičnih gramatičnih rečenica. Kao i u prethodnim dijelovima, ispitanica koristi riječ *recimo* koju stavlja na neprikladna mjesta u rečenici i tako stvori neprirodnu, iako gramatički točnu, rečenicu (*Ja sam recimo ne znam koliko puta bila u Maksimiru*).

Za razliku od prethodnog dijela, ispitanica UMP5 se u ovom dijelu jako slabo izražavala u rečenicama. Imala je samo 3 gramatički točne rečenice s 3 i 4 člana (*Hoćeš mi dati sličicu?*). Agramatičnih je rečenica imala 5, a broj članova se kretao od 4 do 18 (*Ja imam,*

ja imam kad sam išla sad kupila sam sičicu, sičicu pet, pa onda, onda je [nerazumljivo] peseka). Ispitanica ima malih problema sa slaganjem dijelova rečenica, i to je jedan od razloga agramatičnosti. U tri agramatične rečenice je problem u sintaksi, a u dvije u morfologiji. U sljedećem primjeru vidimo njezin odgovor na moju zamolbu da opiše sliku na kojoj se nalaze pas, dvije mačke i patka: *Peseka, su mače, a ovo ti je patka, ovo ti je peseka*. Osim navedenog, ispitanica je imala 5 eliptičnih rečenica, 3 su gramatične, a 2 agramatične.

Ispitanica UMP6 u ovom dijelu ima relativno malo rečenica, te se javlja spontani govor, koji je dosta nepovezan, te zbog toga dolazi do agramatičnosti u rečenicama. Gramatičnih je rečenica imala 5, s malim brojem članova, no raspon je bio od najmanje 3 člana do najviše 12 (*E da, to sam vidjela*). Agramatičnih rečenica je bilo 7 s brojem članova od 2 do 23 (*Ja volim pasa i dvije mace*). Osim što je ovo primjer neslaganja riječi u padežu, primjer je i ispitaničinog toka misli jer je taj primjer odgovor na pitanje koje životinje voli, a ispred sebe je imala sliku na kojoj su bili prikazani pas i dvije mačke, te je to i opisala kao svoje najdraže životinje. Četiri agramatične rečenice su imale morfološke nepravilnosti, a tri su imale problem u sintaksi. Ispitanica ima i 6 eliptičnih rečenica, od kojih je 5 gramatično, a jedna agramatična. Dijelovi rečenice joj se ne slažu u potpunosti, kao ni članovi u njima (*Bila sam i vidjela sam tigar, crni i crne točkice*).

Ispitanica UMP7 u ovom dijelu uglavnom koristi potvrdne i negativne odgovore, te nabranje. Imala je 6 gramatičnih rečenica s malim brojem članova, odnosno od 2 do 5 (*Da, tamo su životinju; Ne volim mačke*). Imala je 3 agramatične rečenice u kojima je najčešća pogreška u krivom redoslijedu riječi u rečenici. U agramatičnim se rečenicama broj članova kretao od 3 do 6 (*Volim mali pas*). Dvije rečenice su imale morfološke nepravilnosti, a jedna je sintaktičke. Ispitanica je imala 7 eliptičnih rečenica, 5 gramatičnih, a 2 agramatične.

Ispitanica UMP8 ima velik broj gramatičnih rečenica, čak 21, ali one imaju malo članova. Od te 21 rečenice sve imaju manje od 10 članova, pa čak i manje od 5, iako je raspon članova od 2 do 9 (*Moraš mu izgraditi ogradu da ti ne pobjegne; Ja sam imala malog psa kojeg smo kupili*). Ispitanica ima 8 agramatičnih rečenica u kojima se broj članova kreće od 3 do 17 (*Tu smo išli, od tam smo išli i onda smo šetali u šumi i onda smo išli*). Pet rečenica ima morfološke nepravilnosti, a tri sintaktičke. Jedna od poteškoća je i neslaganje dijelova rečenica, te članova u njima (*Ja volim peseku i mačak*). Ispitanica je imala 7 eliptičnih rečenica, od kojih je 6 gramatično, a jedna agramatična.

Ispitanik UMP9 koristi jako malo rečenica, a kad ih koristi u spontanom govoru tada su uglavnom agramatične. Ima samo jednu gramatičnu rečenicu s 8 članova i to je ona u kojoj

opisuje kakve su boje njegove 4 mačke (*Bijele, još jedna bijela, crno bijela, crno bijela*). Ispitanik je imao 11 agramatičnih rečenica. Sedam rečenica je ima morfološke pogreške, a četiri sintaktičke. Broj članova u njima se kreće od 2 do 13 (*Jednoga maloga i jednoga velikoga i još jednoga vete, dvije velike, dvije male; Ima mačkani na ona tam, te kocka*). Dijelovi rečenice i članovi mu se uglavnom ne slažu (*Imam i takvu maloga peseka*). Ispitanik je imao i 5 eliptičnih rečenica, od kojih su 3 gramatične, a 2 agramatične.

Park

Četvrti dio istraživanja bio je vezan uz slike na kojima je bio park, odnosno dječje igralište. Na slikama su se djeca igrala s loptama i na brojnim spravama. Tražila sam od ispitanika da mi opišu što vide na slici, te da mi kažu idu li u park i kada, s kim idu, i koje su im najdraže igre.

Tablica 7. Prikaz broja gramatičnih rečenica i članova gramatičnih rečenica, te broja agramatičnih rečenica i članova agramatičnih rečenica kod teme *Park*

ISPITANIK	Gramatične rečenice (GR)	Broj članova GR	Agramatične rečenice (AR)	Broj članova AR
UMP1	/	/	12	3-15
UMP2	10	3-10	7	3-12
UMP3	7	4-14	5	8-21
UMP4	5	6-13	4	8-26
UMP5	4	2-8	10	2-12
UMP6	4	5-12	10	8-47
UMP7	9	2-12	7	4-9
UMP8	9	4-11	29	3-20
UMP9	/	/	10	3-25

Ispitanica UMP1 u ovom dijelu istraživanja nema nijednu gramatičnu rečenicu. Počela je spontano govoriti što rezultira brzopletošću te joj se potkradaju gramatičke pogreške. Stoga je imala 12 agramatičnih rečenica u kojima se broj članova kreće od 3 do 15 (*Da noga i ode glava i onda hoda ovako tu a ja okrećem i onda...*). U agramatičnim rečenicama prevladavaju one u kojima je problem u neispravnoj sintaksi, a ima ih 8, dok se neispravna morfologija javlja u 4 rečenice. Dijelovi rečenica i članovi u njima su agramatični, te dolazi i do neslaganja (*Da i onda ja idem vozi tatom i onda ja Tučepi pa onda ja kupas*). Ispitanica ima 3 eliptične rečenice, od kojih je jedna gramatična, a dvije agramatične.

Ispitanica UMP2 je pričljiva i govori spontano. Gramatičnih rečenica ima više od agramatičnih, i to 10. U njima ima relativno mali broj članova, odnosno od 3 do 10 (*Kad ja ostanem na suncu odmah me ovo tu peče*). Agramatičnih rečenica ima 7 i u njima radi neznatne pogreške. Problem u sintaksi se javio u pet rečenica, dok su se u dvije rečenice javile morfološke neispravnosti. Najčešće je to zbog krivog rasporeda riječi, jedna riječ se nalazi na krivom mjestu ili pak nedostaje neka riječ. Broj članova se kreće od 3 do 12 (*Mi imamo tjelesni unutra, a ne van; Zato što jednom tata me pogodio oko*). Ispitanica UMP2 ima 4 eliptične rečenice, od kojih su 3 gramatične, a jedna agramatična. Dijelovi rečenica joj se slažu u rodu, broju i padežu.

Ispitanik UMP3 kao i u prethodnim dijelovima nema puno rečenica. Ipak, gramatičnih je nešto više nego agramatičnih, točnije njih je 7, a broj se članova kreće od 4 do 14 (*Ne, al ipak isto volim zbog snijega i grudanja i radim snjegovića i utvrde; Pa, ne grudamo se, jer je učiteljica rekla da se ne igramo tak*). Agramatičnih je rečenica 5, a brojevima članova od 8 do 21 (*Prvo mjesto sam osvojio a drugo izgubio jer Borna najbolji u natjecanju, ali ipak smo, ali ja sam isto bio blizu*). Tri rečenice imaju sintaktičke nepravilnosti, a dvije morfološke. Dijelovi rečenice i članovi se slažu. Ima 6 eliptičnih rečenica, od toga je 5 gramatički točnih, a jedna je agramatična.

Ispitanica UMP4 ima samo 9 izgovorenih rečenica, od njih je 5 gramatičnih, a 4 agramatične. U gramatičnim rečenicama je broj članova od 6 do 13 (*Zato što se mogu igrati na snijegu*). U agramatičnim rečenicama ima veći broj članova nego u gramatičnima i to od 8 do 26 (*Bio je tobogan kad se tu popneš imaš ove uže ili prečku, onda se popneš onda tu dođeš i onda se spustiš*). U jednoj agramatičnoj rečenici je problem u sintaksi, a u tri je došlo do morfoloških nepravilnosti. Ispitanica ima 6 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatične, a dvije agramatične. Dijelovi rečenice i članovi u njima se uglavnom ne slažu.

Ispitanica UMP5 u ovom dijelu ispitivanja ima samo 4 gramatične rečenice s brojem članova od 2 do 8 (*Da, Marija je rekla da želi puno prijateljica*). Agramatičnih rečenica ima 10, a broj članova je nešto veći nego kod gramatičnih, odnosno članova ima od 2 do 12 (*Malo se igra lopticu, a djeca se puštaju i tobogan i puštaju*). U pet je rečenica problem u sintaksi, a u ostalih pet u morfologiji. Ispitanica ima poteškoća sa slaganjem dijelova rečenica što se vidi u primjeru kada želi reći da se djeca igraju u parku: *Djeca igraju u pak*; ili kad kaže da voli raditi snjegoviće po zimi: *Praviti snegovići*. Ispitanica ima 4 eliptične rečenice, od kojih su 3 gramatične, a jedna agramatična.

Ispitanica UMP6 ima 4 gramatične rečenice i 10 agramatičnih. U gramatičnim je rečenicama broj članova od 5 do 12 (*Da, išle smo i igrale smo se u parkiću*). U agramatičnim rečenicama je broj članova čak 47, dok je najmanji broj 8 (*I onda ja sam s prijateljicom išla u Bundeck pa smo se igrali Mona u ovaj takav parkić tamo kad smo išli tamo u zoološki vrt sa Monom ovom sam iz vrtića se igrala*). U ovom dijelu ispitivanja je ispitanica od ukupno 10 agramatičnih rečenica imala četiri rečenice koje imaju 26, 35, 36 i 47 članova. One se pojavljuju u spontanom govoru i sve su povezane veznicima što nakraju dovede do velikog broja članova (*Onda kad smo išle zajedno u vrtić i onda kad smo izašle van, pa smo se igrali bila je prijateljica Moma, Katja, Klara i ja smo se igrale i onda smo kad je kad je teta četvrta teta je zvala pa smo onda išle gore i onda tako*). Šest rečenica ima sintakstičke pogreške, a četiri morfološke nepravilnosti. Članovi u rečenicama se ne slažu uvijek, te smatram da je to prvenstveno zbog velikog broja članova. Ispitanica ima 7 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatične, a 3 agramatične.

Ispitanica UMP7 u ovom dijelu ispitivanja ima znatno više rečenica nego u ostalim dijelovima, a prevladavaju gramatički točne rečenice. Gramatičnih je imala 9 s brojem članova od 2 do 12 (*Volim plivati; Igamo se skivača, lovice, graničara i mijenjamo se i to je to*). Izrekla je i 7 agramatičnih rečenica s najmanje 4, a najviše 9 članova (*Ne, ja sam se skijala non stop brijeg skijala*). U nekim rečenicama ima poteškoće s redoslijedom riječi u rečenice i sa slaganjem dijelova, što se može vidjeti u sljedećem primjeru: *Volim raditi snjegović i se grudati*. Ispitanica ima pet rečenica sa sintaktičkim pogreškama i dvije sa morfološkim neslaganjima, te ima 6 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatične, a 2 agramatične.

Ispitanica UMP8 se u ovom dijelu ispitivanja puno izražava u rečenicama i dolazi do spontanog govora kada prepričava svoje doživljaje iz parka, što dovodi do velikog broja agramatičnih rečenica. Gramatičnih rečenica je bilo 9 s brojem članova od 4 do 11 (*Ja imam*

igralište u školi). Agramatičnih je rečenica bilo 29, najmanji broj članova 3, a najveći 20 (*I naš kaj tu u školi smo kad je zima i onda je neka Lea bacila nam u oko tu*). Ispitanici veliki problem stvara krivi poredak riječi u rečenici. Od tih agramatičnih rečenica u njih 17 je došlo do sintaktičkih pogrešaka, a u 12 do morfoloških nepravilnosti. Ispitanica ima 8 eliptičnih rečenica, od kojih je 6 gramatički točno, a dvije su agramatične.

Ispitanik UMP9 u pretposljednem dijelu ispitivanja nije imao nijednu gramatičnu rečenicu, a agramatičnih je imao 10. Broj članova u agramatičnim se rečenicama kretao od 3 do 25 (*A ja a kad ja vozim motora ja zavežemo samo sanjke a ja vozim a moj prijatelj sjedi u sanjke, al dugačke ima velke sanjke*). Najčešći problem kod ispitanika je neslaganje riječi u rečenici ili dijelova rečenica (*Tak mali na četiri kotačima*). Sedam rečenica je u sebi sadržavalo morfološke nepravilnosti, a tri sintaktičke pogreške. Često se dogodi i da govori riječi u infinitivu jednine ili množine, te ih ne spreže u padežima. Ispitanik ima 6 eliptičnih rečenica, od kojih su 3 gramatične, a 3 agramatične.

Rođendan

Peti i posljednji dio istraživanja je bio vezan uz slike na kojima je bio prikazan dječji rođendan. Na slikama su bila djeca, torte, baloni i slično. Zamolila sam djecu da opišu što vide na slikama, a kasnije to povezala s njihovim iskustvima. Željela sam da mi ispričaju jesu li oni slavili rođendan, što su radili, jesu li išli kome na rođendan i što su kupili. U ovom je dijelu bilo najmanje rečenica, a ispitanici su odgovarali kroz nabranja ili opisivanja što se radi na rođendanima.

Tablica 8. Prikaz broja gramatičnih rečenica i članova gramatičnih rečenica, te broja agramatičnih rečenica i članova agramatičnih rečenica kod teme *Rodendan*

ISPITANIK	Gramatične rečenice (GR)	Broj članova GR	Agramatične rečenice (AR)	Broj članova AR
UMP1	/	/	4	2-37
UMP2	6	3-7	3	3-6
UMP3	6	4-13	6	5-17
UMP4	2	6-18	/	/
UMP5	6	2-6	4	3-9
UMP6	3	3-7	8	15-41
UMP7	5	3-16	6	3-13
UMP8	/	/	15	3-16
UMP9	/	/	1	5

Ispitanica UMP1 u posljednjem dijelu istraživanja nije imala ni jednu gramatičnu rečenicu. No, nije imala ni velik broj agramatičnih, njih je samo 4. Njima je broj članova bio od 2 do 37 (*Ja sa školom pa onda samo baka bombon, kes i onda bilo je [mrmlja] i onda će pravi kolače mama pravi i onda kolač i onda stavi u vrećicu i onda ja brojim deset godina i onda pušem*). Kod ovih agramatičnih rečenica je glavna poteškoća u samom slaganju rečenica jer zvuče kao da su nepromišljeno izgovorene (*Bilo je ja stojim pa onda ćemo reći u razred i igrati pa stolicama i u krug hodamo ko će prije sjest*). U tri agramatične rečenice je problem bio u sintaksi, a u jednoj je došlo do morfološke neispravnosti. Ispitanica ima 6 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatične, a 2 agramatične.

Ispitanica UMP2 u ovom dijelu ima jako malo rečenica, usporedimo li s njenim odgovaranjem u ostalim dijelovima. Davala je uglavnom potvrdne i negativne odgovore i opisivala sliku. Gramatičnih je rečenica imala 6, s brojem članova od 3 do 7 (*To je susjed*). Kod opisivanja slika nema nikakvih problema, imenuje predmete na njima. U rečenicama je

mali broj članova i kod toga ne griješi. Ispitanica ima 3 agramatične rečenice, s rasponom članova od 3 do 6 (*Ona kad se dugački oni, ona dugački*). Kod ovih je agramatičnih rečenica pogriješila u slaganju dijelova rečenica, što dvije rečenice svrstava u one u kojima je pogrešna sintaksa, a jedna je morfološki neispravna. Ispitanica ima 5 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatički točne, a jedna je agramatična.

Ispitanik UMP3 u ovom dijelu ima jednak broj gramatičnih i agramatičnih rečenica. Gramatičnih je rečenica 6, s brojem članova od 4 do 13 (*Ne sjećam se više, bilo je davno kad sam imao četiri godine; Ne, nego ne znam kako bi to rekao*). Agramatičnih rečenica ima također 6, s najmanjim brojem članova od 5 i najvećim 17 (*Da, neki prije jako puno godina, čak pet, jedne ili dvije godine sam jeo čak i tost*). Tri rečenice imaju sintaktičke pogreške, a tri morfološke nepravilnosti. Ispitanik ima i 5 eliptičnih rečenica, od kojih su 4 gramatične, a jedna je agramatična.

Ispitanicu UMP4 je na samom početku završnog dijela ispitivanja morala otići jer je došao skrbnik po nju i zbog toga u ovom dijelu nema puno izrečenih rečenica. Imala je samo dvije gramatične rečenice sa 6 i 18 članova (*A ja sam slavila rođendan doma; Mama i tata će mislim dogovoriti u igraonici i uskoro ću ići kod svoje sestrične Paole u prosincu*). Ni u jednoj rečenici ispitanica nema poteškoća sa slaganjem dijelova rečenica, unatoč tome što druga rečenica ima čak 18 članova.

Ispitanica UMP5 u ovom dijelu ima više gramatičnih rečenica nego agramatičnih. Do toga je došlo jer su joj sve rečenice koje su se ispostavile gramatički točnima kratke. Dakle, gramatičnih je rečenica 6, s brojevima članova od 4 do 6 (*To su sve pokloni*). Agramatičnih je rečenica imala 4, a brojevi članova su od 3 do 9 (*Na ljeto ću ja slaviti, slaviti ću, imam ga*). Dvije rečenice imaju sintaktičke pogreške, a dvije imaju morfološke. Ispitanica ima poteškoće sa slaganjem elemenata rečenica i članova, te je izrekla rečenicu u kojoj je pogriješila rod i padež: *Luka isto slavila u igraonu*. Ispitanica ima 5 eliptičnih rečenica, od kojih su 3 gramatične, a 2 agramatične.

Ispitanica UMP6 ima samo 3 gramatične rečenice koje imaju malo članova, odnosno najmanje 3, a najviše 7 (*I onda je došla Dora iz škole*). Agramatičnih rečenica ima 8. U ovom dijelu ima puno spontanog govora i rečenice zvuče nabacano jer je željela reći puno stvari u malo vremena. Broj članova u agramatičnim rečenicama se kreće od 15 do 41 (*Dobila sam osam godina, kad sam imala rođendan došla su mi opet ona djeca kao prije i onda sad imam devet godina*). Pet rečenica ima sintaktičke pogreške, a tri morfološke. Ispitanica ima 4 eliptične rečenice, od kojih su 3 gramatične, a jedna je agramatična.

Ispitanica UMP7 u ovom dijelu ima 5 gramatičnih rečenica. Iako koristi jako malo rečenica, ovdje je pokazala da zna i može složiti gramatički točnu rečenicu koja ima više od 10 članova. Također, u tim rečenicama joj se slažu dijelovi rečenice, što često nije bio slučaj. Broj članova u gramatičnim rečenicama ide od 3 do 16 (*Da, Ana ide u četvrti razred, ne, treći razred, a Nina u šesti razred*). Agramatičnih rečenica ima 6, s brojem članova od 3 do 13 (*Kod Eme sam bila na rođendanu iz razreda i prijateljicu prošle godine*). Četiri rečenice imaju morfološke nepravilnosti, a dvije imaju sintaktičke. U sljedećem primjeru je njen odgovor na pitanje što se nalazi na slici, te se jasno vidi ne korištenje jednakog padeža u svim riječima: *Djecu i tortu, pokloni, i baloni, svječice i kapu*. Ispitanica ima 3 eliptične rečenice, od kojih su 2 gramatične, a jedna agramatična.

Ispitanica UMP8 u ovom dijelu ispitivanja nije imala nijednu gramatičnu rečenicu, a agramatičnih je imala 15. Najmanji broj članova u njima je 3, a najveći 16 (*Da i Noa i Gaja su kod Mirne prijateljke su kod Mirne, s Mirnom u razredu; Prošli tjedan, još dugo*). U devet rečenica je problem bio u sintaksi, a u šest u morfologiji. Također, jedna od poteškoća je i slaganje dijelova rečenica što vidimo u sljedećem primjeru: *Imala sam Moster slika*. Ispitanica ima i 3 eliptične rečenice, od kojih su 2 gramatične, a jedna je agramatična.

Kod ispitanika UMP9 u posljednjem dijelu ispitivanja su gotovo u potpunosti izostale rečenice. Nije imao nijednu gramatičnu, a tek jednu agramatičnu. Ostali odgovori su se sastojali od jedne riječi ili su bili samo nabranje onoga što vidi na slici. Agramatična rečenica ima 5 članova i u njoj govori što je bilo nacrtano na balonima na njegovoj proslavi rođendana: *Da zurić je bio nacrtan*. Ispitanik u posljednjem dijelu ispitivanja ima 7 eliptičnih rečenica, od kojih su 3 gramatički točne, a 4 su agramatične.

Tablica 9. prikazuje ukupan broj gramatički točnih i agramatičnih rečenica proizašlih iz provedenog istraživanja. Kod 4 od 9 ispitanika se pojavilo više gramatičnih rečenica, dok je kod 5 ispitanika veći broj agramatičnih. Gledajući sveukupan zbroj dobivenih rečenica, agramatičnih je 89 više nego gramatičnih. U tablici je prikazana i razlika između rečenica, s tim da je znak minus (-) stavljen u slučaju kad broj gramatički točnih rečenica manji od agramatičnih, a znak plus (+) kad je broj gramatičnih veći od agramatičnih rečenica. Iz tablice se vidi da ispitanik UMP3 i ispitanica UMP4 imaju najveću razliku između dvije vrste rečenica u korist gramatičnih. No, iako ispitanica UMP2 ima veći broj gramatičnih rečenica, ona isto tako ima i više agramatičnih, stoga je razlika manja. Ispitanice UMP5 i UMP8 imaju

velik broj agramatičnih rečenica, stoga one imaju i najveću razliku između rečenica, odnosno kod ispitanice UMP5 je to razlika od 40 rečenica, a kod ispitanice UMP8 39 rečenica.

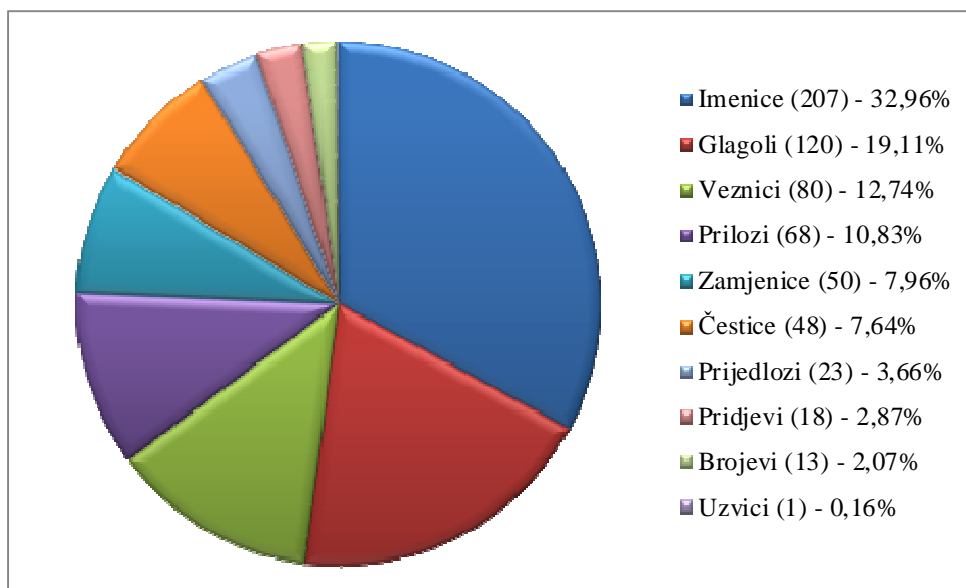
Tablica 9. Ukupan broj gramatičnih i agramatičnih rečenica

ISPITANIK (spol)	Gramatične rečenice	Agramatične rečenice	Razlika
UMP1 (Ž)	13	39	-26
UMP2 (Ž)	42	28	+14
UMP3 (M)	36	20	+16
UMP4 (Ž)	37	20	+17
UMP5 (Ž)	26	66	-40
UMP6 (Ž)	33	44	-11
UMP7 (Ž)	28	22	+6
UMP8 (Ž)	36	75	-39
UMP9 (M)	7	33	-26
Ukupan broj rečenica	258	347	-89

7.2. Prikaz postignuća ispitanika

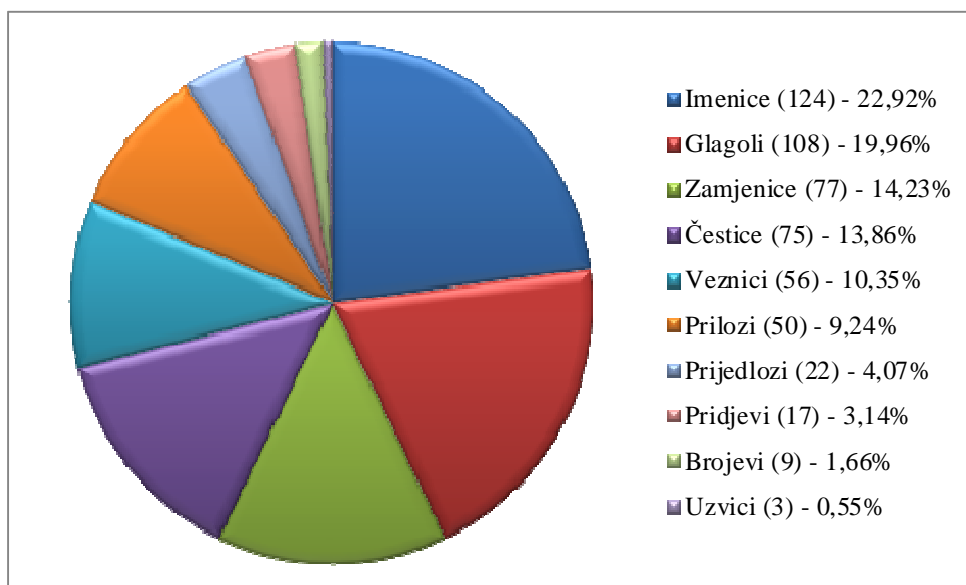
Ispitanica UMP1 ima kronološku dob od 9 godina i 1 mjeseca, dok je slušna dob 5 godina i 4 mjeseca. Odmah nakon ugradnje umjetne pužnice je krenula na rehabilitaciju, a u redovnu školu je krenula u rujnu 2013. godine, sa 7 godina i 7 mjeseci. Ispitanica u svom odgovaranju ne koristi puno rečenica što naposljetku dovodi do malog broja rečenica općenito, a to je u četiri od pet dijelova ispitivanja rezultiralo i većim brojem agramatičnih rečenica od gramatičnih. U dvije tematske cjeline, ispitanica nije imala nijednu gramatičnu rečenicu, što dovodi do ukupnog broja od 13 gramatičnih rečenica. Što se tiče agramatičnih rečenica, njih je bilo 39, te se iz toga vidi da brojčano prevladavaju agramatične. Broj članova u

gramatičnim rečenicama je sveukupno išao od 2 do 11, a u agramatičnim od 2 do 37. Ispitanica ima tendenciju prema rečenicama s velikim brojem članova, koje se javljaju u spontanom govoru, te u tim rečenicama radi gramatičke pogreške. Ispitanica je u slučaju spontanog govora željela u kratkom vremenu reći što više stvari, te je u toj brzini postala nesmotrena i radila greške koje inače možda i ne bi napravila. Što se tiče pogrešaka u agramatičnim rečenicama, prevladavale su sintaktičke pogreške nad morfološkim. Sintaktičkih je bilo 24, a morfoloških 15. Ispitanica je imala 28 eliptičnih rečenica, od kojih je 16 gramatičnih, a 12 agramatičnih. Što se tiče slaganja dijelova rečenica i članova u rečenicama, oni se u većem dijelu nisu slagali. Na Slici 2. je prikazana zastupljenost riječi u cjelokupnom ispitaniciinom odgovaranju. Iz slike se vidi da su imenice najzastupljenija vrsta riječi kod ispitanice UMP1. Odmah nakon imenica su glagoli, no razlika u brojnosti između njih je nešto veća no što se vidi kod drugih ispitanika. Imenice su podijeljene na natuknice, pojavnice i različnice, što naposljetku ukazuje na bogatstvo rječnika ispitanice. Broj natuknica je 49, pojavnica je 140 (67,63%), dok je broj različnica 67 (32,37%).

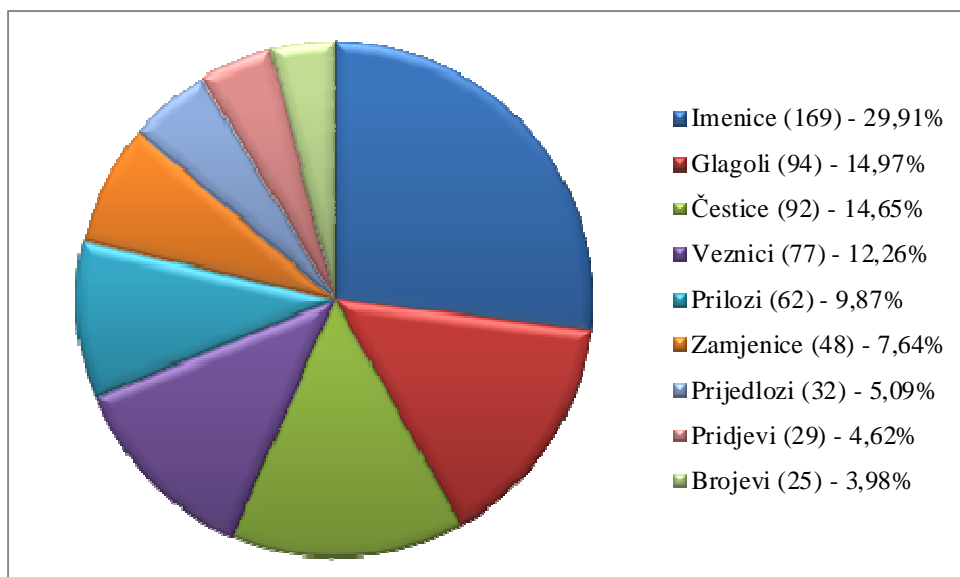
Slika 2. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanice UMP1

Ispitanica UMP2 je kronološke dobi 8 godina i 5 mjeseci, a slušne dobi 6 godina i 1 mjesec. U redovnu školu je krenula u rujnu 2014. godine sa 7 godina i 11 mjeseci. Ispitanica je razgovorljiva, te se kod odgovaranja često javlja spontani govor, što rezultira velikim brojem rečenica. Kod opisivanja slika i imenovanja stvari na njima nije imala nikakvih problema. Gramatične rečenice su u 4 od 5 dijela ispitivanja brojnije od agramatičnih. Ukupan broj gramatičnih rečenica je 42, a broj članova u njima se kretao od 3 do 11. Agramatičnih je rečenica ispitanica imala 28, a broj članova u njima je od 3 do 13. Pogreške u agramatičnim rečenicama su češće bile sintaktičke nego morfološke. Sintaktičkih je bilo 18, dok je morfoloških nepravilnosti bilo u 10 rečenica. Ispitanica je imala 20 eliptičnih rečenica, od čega je 14 bilo gramatički točnih, a 6 agramatičnih. Jedan od razloga griješenja je zasigurno i činjenica da je odgovarala istovremeno s još jednom ispitanicom, a iz mog iskustva, kod takvih razgovora često dolazi do toga da jedan ispitanik želi nadglasati drugog, nadovezati se na njega ili mu se samo uplesti u odgovaranje, što naposljetku dovodi i do gramatičkih pogrešaka. Ispitanici se rečenice u velikoj većini slažu u rodu, broju i padežu, a pogreške kod neslaganja su se pojavile na kraju ispitivanja što je vrlo vjerojatno i rezultat umora i zasićenosti ovakvog načina ispitivanja. Na Slici 3. je prikazana zastupljenost pojedinih vrsta riječi u ispitanicinom odgovaranju. Iz te se slike vidi da su imenice najzastupljenija vrsta riječi, no po brojnosti su glagoli vrlo blizu. Osim te dvije vrste riječi, velik je broj i zamjenica, čestice, veznika i priloga. Imenice su podjeljene na natuknice kojih ima 23, pojavnice kojih ima 94 (75,81%), nasuprot 30 različenica (24,19%).

Slika 3. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanice UMP2

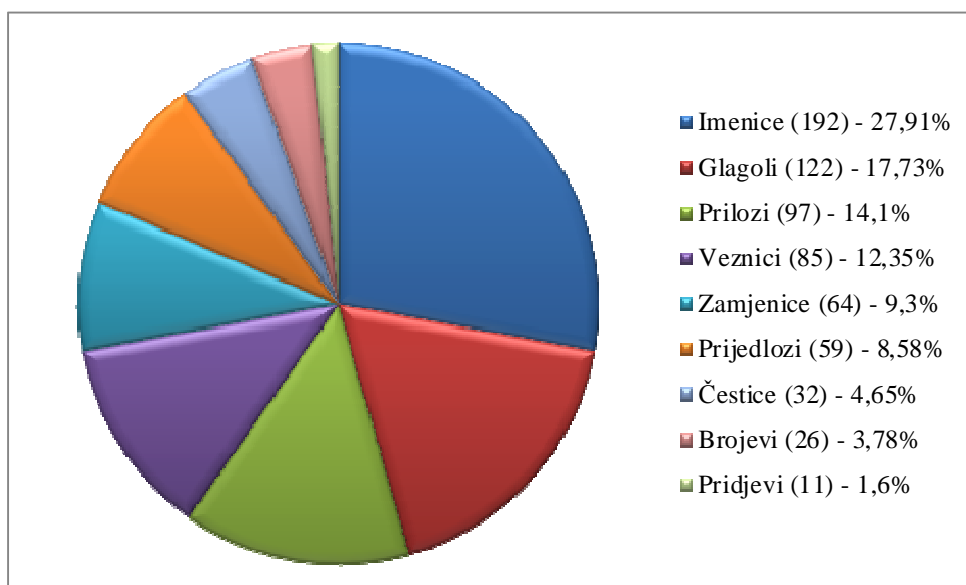
Ispitanik UMP3 ima kronološku dob 9 godina i 6 mjeseci, a slušna dob je 8 godina i 1 mjesec. U školu je krenuo u rujnu 2013. godine s 8 godina. Ispitanik od samog početka razgovora nije bio zainteresiran za suradnju, te je nevoljko odgovarao na pitanja. Smatram da je to jedan od ključnih razloga zbog čega je kroz cijelo odgovaranje imao malo rečenica. Uglavnom je na pitanja odgovarao jednom riječi, potvrdnim ili negativnim odgovorima ili je kroz nabranje opisivao što vidi na slici. U svim je dijelovima ispitivanja imao više gramatičnih rečenica od agramatičnih, jedino je u jednom dijelu taj broj bio izjednačen. Ukupan broj gramatički točnih rečenica je 36, a broj članova u njima se kretao od 2 do 11. Agramatičnih rečenica je imao 20, a broj članova u njima je od 4 do 21. U obje vrste rečenica, broj članova je rijetko veći od 10. Agramatične rečenice su u više slučajeva imale sintaktičke pogreške (12), a morfološke nepravilnosti su se pojavile u 8 rečenica. Ispitanik je imao 24 eliptične rečenice, od čega je 17 gramatičnih, a 7 agramatičnih. Dijelovi rečenica i članovi u njima su se u većini slučajeva slagali. Na Slici 4. je prikazana zastupljenost vrsta riječi u ispitanikovu odgovaranju. Imenica ima najviše, gotovo duplo više nego što ima glagola, dok čestica ima gotovo koliko i glagola. Broj čestica je ovako velik zbog toga što je ispitanik nerijetko odgovarao potvrdnim ili negativnim odgovorima. Imenice su podijeljene na natuknice, pojavnice i različnice. Natuknica ima 30, pojavnica ima 129 (76,33%), dok različnica ima 40 (23,67%).

Slika 4. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanika UMP3

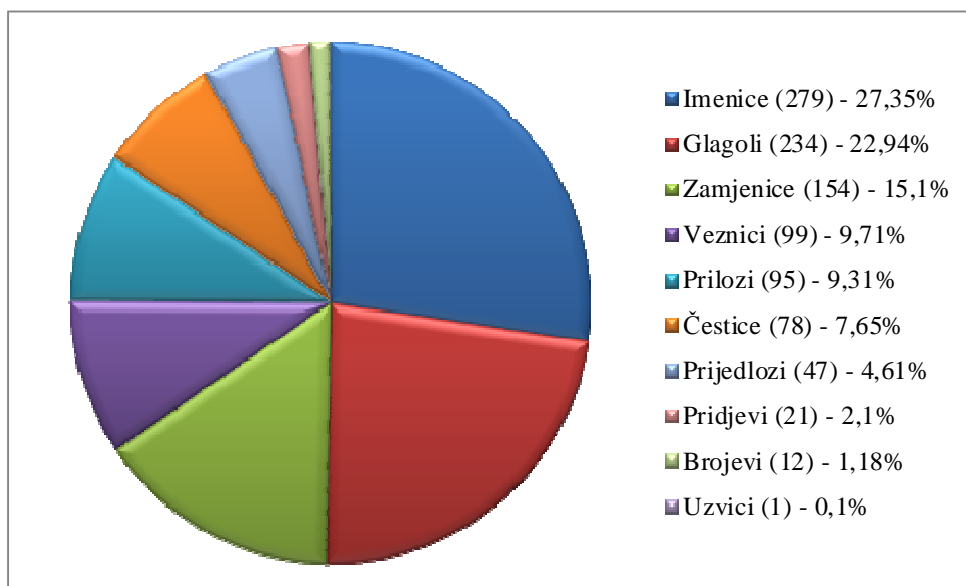

Ispitanica UMP4 je kronološke dobi 8 godina i 11 mjeseci, a slušne dobi 7 godina i 1 mjesec. U redovnu školu je krenula u rujnu 2013. godine sa 7 godina i 6 mjeseci. Ispitanica je na početku ispitivanja bilo nešto povučena što je rezultiralo manjim brojem rečenica nego u dijelovima koji su slijedili. Ispitanica u spontanom govoru koristi velik broj rečenica, od kojih je veći broj gramatičnih nego agramatičnih. Osim u spontanom govoru, rečenice se javljaju i u odgovaranjima na pitanja, dakle odgovara cijelim rečenicama, a ne samo riječima koje tražim. Ukupan broj gramatičnih rečenica je 37, a agramatičnih 20. Broj članova u gramatički točnim rečenicama se kreće od 4 do 38, a u agramatičnima od 3 do 26. Ispitanica često ima velik broj gramatičnih rečenica s velikim brojem članova, te se zbog toga izdvaja od ostalih ispitanika. Od 20 agramatičnih rečenica, u njih 9 je pogreška bila u sintaksi, a u 11 rečenica je bilo morfoloških nepravilnosti. Ispitanica je imala 24 eliptične rečenice, od čega je 17 gramatično, a 7 agramatično. Na Slici 5. je prikazana zastupljenost vrsta riječi kod ispitanice UMP4, te se iz njega vidi da su imenice najbrojnije. Što se tiče podjele na natuknice, pojavnice i različnice, natuknica ima 47, pojavnica 126 (65,63%), a različnica 66 (34,37%). Nakon imenica su najzastupljeniji glagoli, zatim prilozi, veznici i zamjenice.

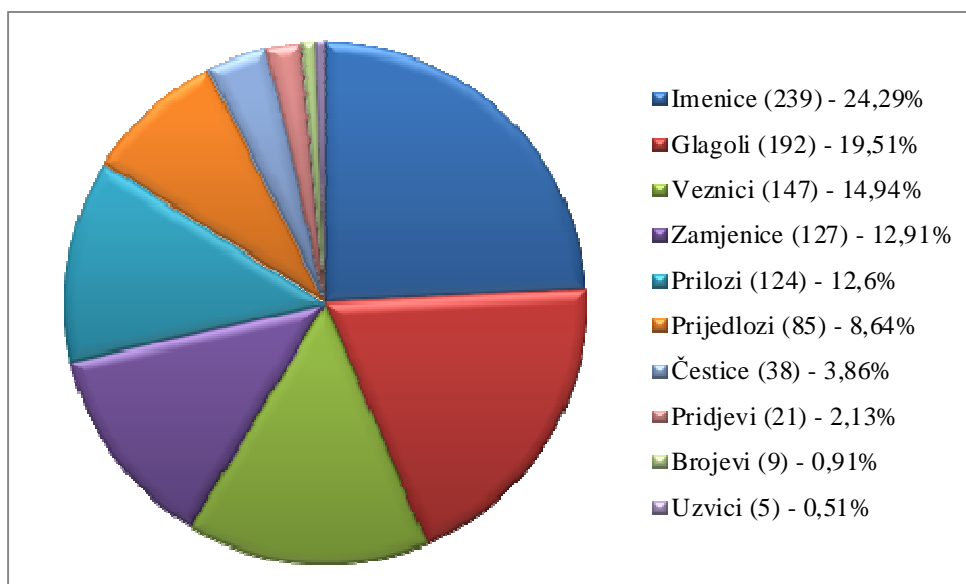
Slika 5. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanice UMP4

Ispitanica UMP5 je kronološke dobi 7 godina i 11 mjeseci, a slušne 5 godina i 4 mjeseca. Krenula je u redovnu školu u rujnu 2014. godine sa 7 godina i 6 mjeseci. U prva dva dijela ispitivanja, ispitanica ima jako puno spontanog govora što rezultira velikim brojem rečenica koje su u većini slučajeva bile agramatične. Postavljeno pitanje ju potakne da ispriča nešto što joj se dogodilo i u toj ushićenosti i želji da ispriča što želi dolazi do pogrešaka. U jednom od ostalih dijelova ispitivanja ima jako malo rečenica, u drugom dijelu ima više gramatičnih, a u trećem više agramatičnih rečenica. Ukupan broj gramatičnih rečenica je 26, a agramatičnih čak 66. Broj članova je bio manji u gramatičnim rečenicama i on se kretao od 2 do 8. U agramatičnim rečenicama je članova bilo od 2 do 36. Od sveukupnog broja agramatičnih rečenica, sintaktičkih pogrešaka ima u 39 rečenica, a morfoloških u njih 27. Ispitanica je imala 26 eliptičnih rečenica, od čega je 17 gramatičnih, a 9 agramatičnih. Na Slici 6. se vidi da su imenice najzastupljenija vrsta riječi kod ispitanice, a od 279 imenica njih 162 (58,07%) su pojavnice, a 117 (41,93%) različica, dok natuknica ima 63. Odmah nakon imenica po brojnosti su glagoli, zatim zamjenice, veznici i prilozni.

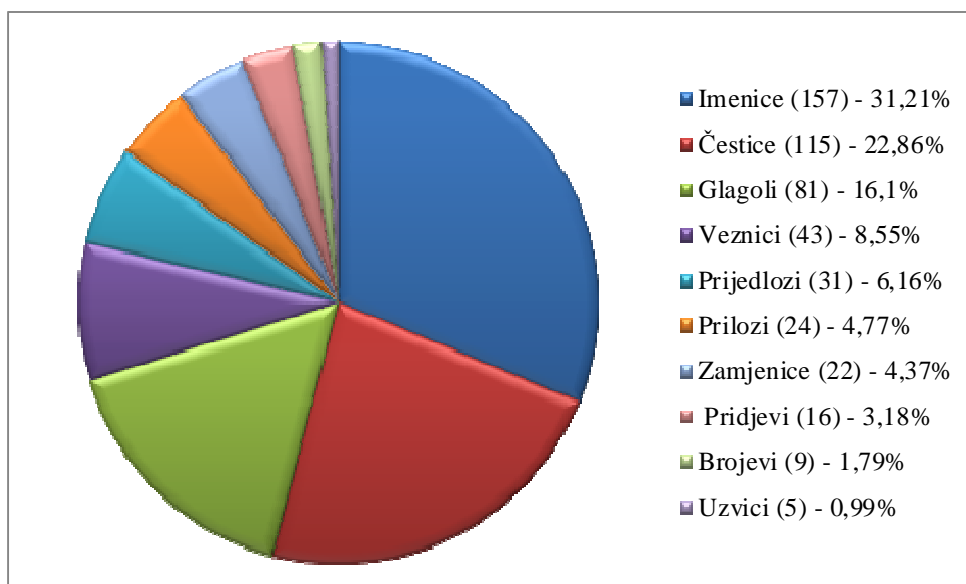
Slika 6. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanice UMP5

Ispitanica UMP6 je kronološke dobi 9 godina i 7 mjeseci, a slušne 7 godina. U redovnu je školu krenula u rujnu 2013. godine s 8 godina i 2 mjeseca. Ispitanica se služi spontanom govorom, i uslijed njega dolazi do velikog broja agramatičnih rečenica. U spontanom govoru postaje brzopleta, te zbog nerazmišljanja o onome što govori radi pogreške. Jedan od razloga je i taj što je odgovarala istovremeno s još jednom ispitanicom, te se vrlo često nadovezivala na odgovaranje druge ispitanice ili joj se ubacivala u odgovore, te je i uslijed toga griješila. U tri od 5 dijelova ispitivanja, ispitanica ima više agramatičnih od gramatičnih rečenica. Ukupan broj gramatički točnih rečenica je 33, a broj agramatičnih je 44. Broj članova u gramatičnim rečenicama je bio od 3 do 12, a u agramatičnim od 2 do 47. Najčešća pogreška u rečenicama je krivi poredak riječi. Osim toga, ispitanica griješi i u slaganjima u rodu, broju i padežu, no najčešće se samo jedna riječ ne slaže s ostatkom rečenice. Do morfoloških nepravilnosti u agramatičnim je rečenicama došlo u 23 rečenice, dok je do sintaktičkih pogrešaka došlo u 21 rečenici. Ispitanica je imala 26 eliptičnih rečenica, od čega je 16 gramatičnih, a 10 agramatičnih. Na Slici 7. se vidi da su imenice i kod ove ispitanice najzastupljenija vrsta riječi. Od 239 imenica, 133 (44,35%) su pojavnice, 106 (55,65%) različnice, dok natuknica ima 54. Nakon imenica po brojnosti slijede glagoli, zatim veznici, zamjenice i prilozi.

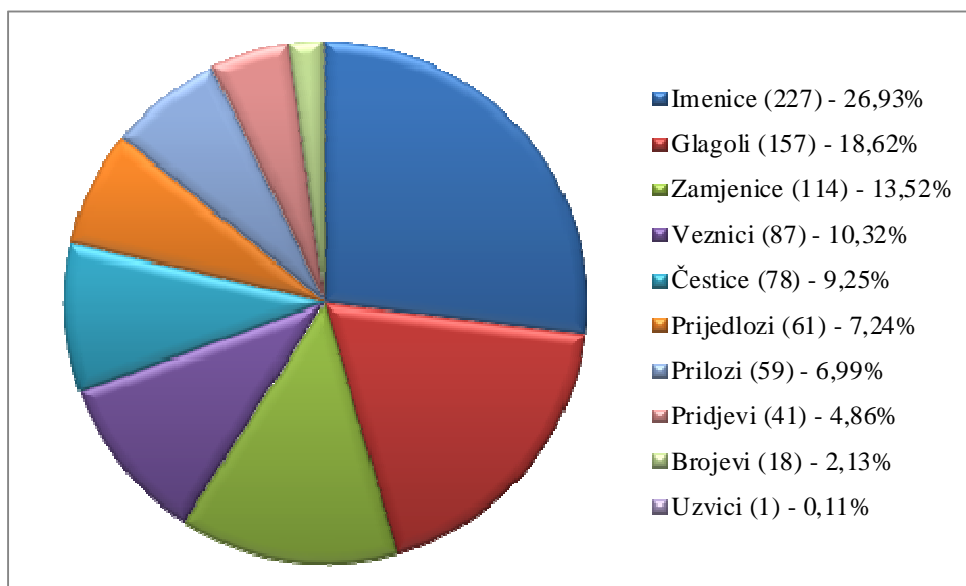
Slika 7. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanice UMP6

Ispitanica UMP7 ima kronološku dob od 9 godina i 1 mjesec, a slušnu dob 7 godina i 1 mjesec. U redovnu školu je krenula u rujnu 2013. godine sa 7 godina i 9 mjeseci. Ispitanica kroz veći dio ispitivanja ima mali broj rečenica, a jedan od razloga je taj što se uplašila ispitivanja, te je bila zatvorenija nego što je inače. U nekim bi je slučajevima rehabilitatorica pokušala opustiti ili bi samo ponovila postavljeno pitanja i ispitanica bi odgovorila. Najčešće je ipak ispitanica odgovarala potvrdnim ili negativnom odgovorima, te nijekanjem „a-a“. Ukupan broj gramatičnih rečenica je 28, a agramatičnih 22. Broj članova je bio podjednak i u gramatičnim i agramatičnim rečenicama. U gramatičnim se broj članova kretao od 2 do 16, a u agramatičnim od 3 do 13. Ispitanica je najčešće griješila u krivom redosljedu riječi u rečenici i u samom slaganju rečenica, što bi rezultiralo rečenicom s dijelovima na krivim mjestima. Od ukupnog broja agramatičnih rečenica, sintaktičke pogreške su se pojavile u 12 rečenica, dok je broj morfološki agramatičnih rečenica bio 10. Ispitanica je imala i 32 eliptične rečenice, od čega je 20 gramatički točnih, a 12 agramatičnih. Na Slici 8. se vidi da su imenice, kao i kod ostalih ispitanika, najzastupljenija vrsta riječi. Od 157 imenica, njih 108 (68,79%) su bile pojavnice, a 49 (31,21%) različnice, dok je natuknica 38. Nakon imenica su najzastupljenije čestice, što je drugačije nego kod svih ostalih ispitanika kod kojih su glagoli na drugom mjestu prema zastupljenosti. Iza čestica slijede glagoli, zatim veznici i prijedlozi.

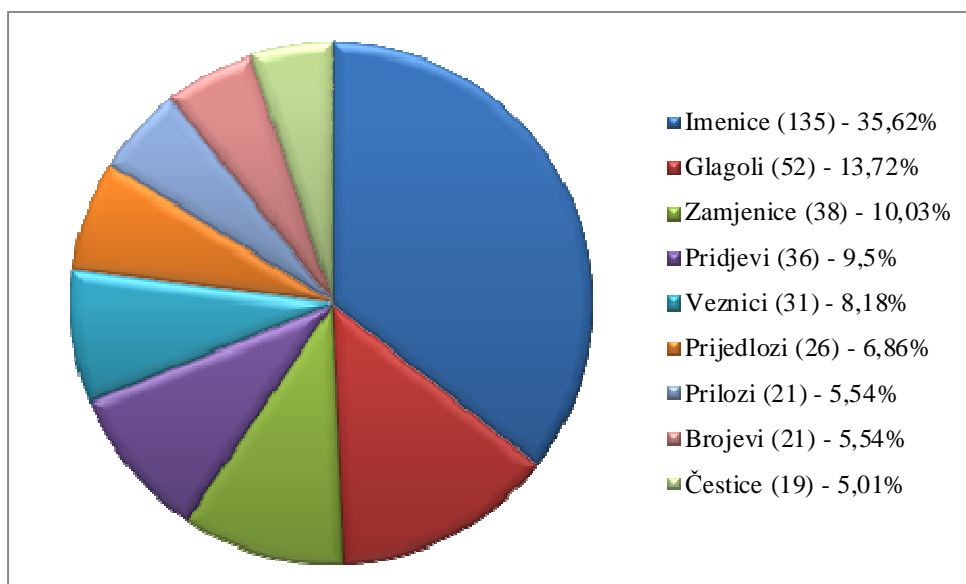
Slika 8. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanice UMP7

Ispitanica UMP8 ima kronološku dob 9 godina i 10 mjeseci, a slušnu dob 7 godina i 7 mjeseci. U redovnu je školu krenula u rujnu 2013. godine s 8 godina i 5 mjeseci. Ispitanica se često služi rečenicama i spontano govori kod ispitivanja. Ukupan broj gramatičnih rečenica je 36, s tim da u jednom dijelu ispitivanja nema ni jednu gramatičnu rečenicu. Broj agramatičnih je 75. Broj članova u gramatičnim rečenicama se kreće od 2 do 11, a u agramatičnim od 2 do 22. Najčešća pogreška je krivi redoslijed riječi u rečenici. Također dolazi do poteškoća i kod slaganja dijelova rečenica. Rečenični dijelovi u agramatičnim rečenicama se ponekad ne slažu, iako može biti da su pojedini dijelovi gramatički točni, ali kad ih spoji u zavisne rečenice, oni se ne slažu. Od ukupnog broja agramatičnih rečenica, sintaktičke nepravilnosti su se javile u 43 rečenice, dok je u 32 rečenice bilo morfoloških nepravilnosti. Ispitanica je također imala i 28 eliptičnih rečenica, od čega su 22 gramatične, a 6 je agramatičnih. Na Slici 9. je prikazano da su i kod ove ispitanice imenice najzastupljenija vrsta riječi. Od ukupnog broja imenica, 126 (55,51%) je pojavnica, a 101 (44,49%) različnica, dok je natuknica 36. Po zastupljenosti slijede glagoli, zatim zamjenice, veznici i čestice.

Slika 9. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanice UMP8

Ispitanik UMP9 ima kronološku dob od 9 godina i 9 mjeseci, a slušnu dob 5 godina i 2 mjeseca. U redovnu je školu krenuo u rujnu 2013. godine s 8 godina i 5 mjeseci. Ispitanik kroz cijelo ispitivanje koristi malo rečenica, a kad ih i upotrijebi one većinom imaju manje od 5 članova. Najčešće odgovara samo nabranjem ili jednom riječi (potvrdnim ili negativnim odgovorom). Do spontanog govora dolazi rijetko, a kad dođe onda on rezultira agramatičnim rečenicama zbog neslaganja u padežima. Ukupan broj gramatičnih rečenica kod ispitanika je 7, s tim da u dva dijela ispitivanja nije imao nijednu gramatičnu rečenicu. Broj agramatičnih je 33. Broja članova u gramatičnim rečenicama je od 2 do 11, a u agramatičnim od 2 do 25. Što se tiče slaganja dijelova rečenica i slaganja članova u rečenicama, oni se uglavnom ne slažu. Čini se kao da ne promisli o onome što želi reći te zbog toga dijelovi zvuče *nabacano* i ne slažu se. Često se dogodi i da govori riječi u infinitivu jednine ili množine, te ih ne spreže u padežima. Od ukupnog broja agramatičnih rečenica, sintaktičke nepravilnosti su se javile u 15 rečenica, a morfološke nepravilnosti su se javile u 18 njih. Ispitanik ima i 26 eliptičnih rečenica, od čega je 19 gramatičnih, a 7 agramatičnih. Na Slici 10. se vidi da su imenice najzastupljenija vrsta riječi. Od ukupnog broja od 135 imenica, njih 88 (65,19%) su pojavnice, a 47 (34,81%) različnice, dok je natuknica 32. Odmah nakon imenica po brojnosti slijede glagoli, a zatim zamjenice, pridjevi i veznici.

Slika 10. Zastupljenost i broj vrsta riječi kod ispitanika UMP9

7.3. Rasprava

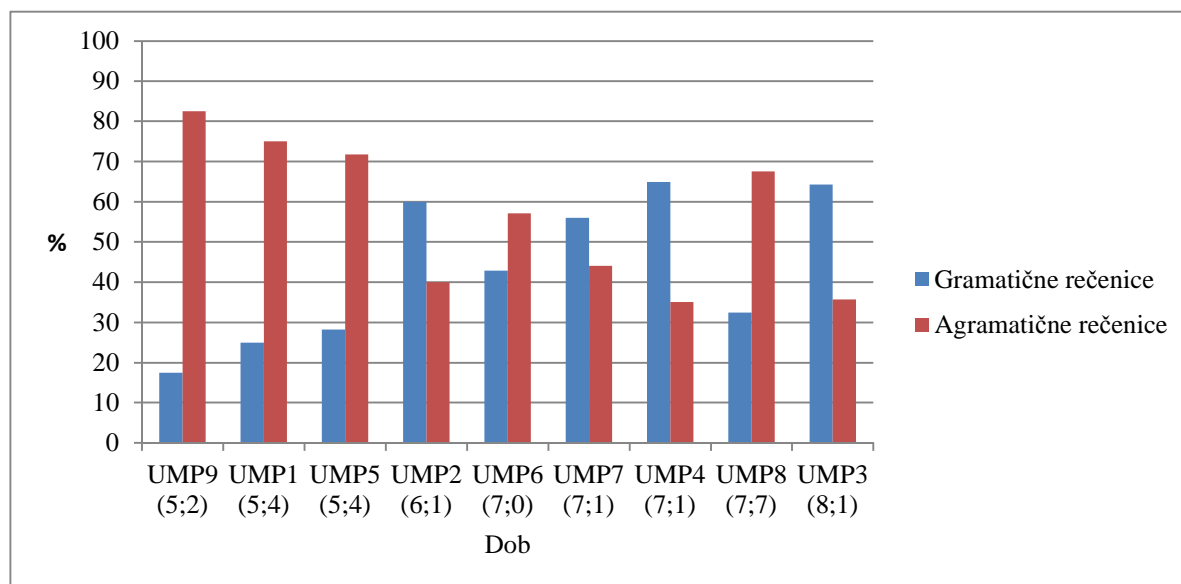
Ispitanik UMP3 je umjetnu pužnicu dobio kad je imao godinu dana i 5 mjeseci, što mu daje slušnu dobu od 8 godina i mjesec dana, što je najviše od mojih ispitanika. Što se tiče njegova odgovaranja, kao što je spomenuto ranije, nije bio zainteresiran za suradnju i ispitivanje, te se od njega dobilo mali broj rečenica. Unatoč tome, u svim dijelovima ispitivanja, ispitanik ima veći broj gramatički točnih rečenica od agramatičnih. Govorno je pokazao prednost u odnosu na ostale ispitanike. Unatoč tome što je pokazao izvjesnu prednost, on nema najveći broj članova u rečenicama, no ono što ga izdvaja od ostalih je podjednaka zastupljenost u vrstama riječi koje nisu imenice ili glagoli.

Ispitanice UMP2, UMP4 i UMP7 su po kronološkoj i slušnoj dobi na malim razmacima, te su prema tim kriterijima odmah iza ispitanika UMP3. Sve tri ispitanice u svom odgovaranju imaju puno spontanog govora i izražavaju se u rečenicama. Broj gramatički točnih rečenica kod njih je veći od ostalih ispitanika, ali je i veći od agramatičnih rečenica, što je vrlo dobro uzmemo li u obzir da agramatične rečenice imaju više članova te zbog toga dolazi do određenih grešaka. Najčešće su to pogreške u krivom redosljedju riječi u rečenici ili pak neslaganje članova u rečenici.

Ispitanice UMP5, UMP6 i UMP8 su po kronološkoj i slušnoj dobi odmah iza iznad nabrojanih ispitanica. One također imaju velik broj rečenica, no znatno više agramatičnih nego gramatičnih. Razlika između gramatičnih i agramatičnih rečenica je 40 kod UMP5, 10 kod UMP6, te 39 kod UMP8. Kod njih dolazi do spontanog govora, no rjeđe nego kod gore navedenih ispitanica, a i kad bude spontanog odgovora oni gotovo uvijek rezultiraju agramatičnim rečenicama. Najčešće pogreške kod odgovaranja su neslaganje dijelova rečenica, neslaganje jedne riječi u rodu, broju ili padežu, te krivi redosljed riječi u rečenici.

Ispitanica UMP1 i ispitanik UMP9 imaju kronološke dobi od 9 godina i mjesec dana (UMP1) i 9 godina i 9 mjeseci (UMP9), a slušne dobi 5 godina i 4 mjeseca (UMP1), odnosno 5 godina i 2 mjeseca (UMP9). Njima je pužnica ugrađena kasnije nego ostalim ispitanicima, što ih svrstava među ispitanike s najnižom slušnom dobi. Te su činjenice rezultirale malim brojem gramatičnih rečenica, za razliku od znatno većeg broja agramatičnih. Razlika između gramatičnih i agramatičnih rečenica je 26 rečenica kod oba ispitanika u korist agramatičnih. Oba ispitanika imaju tendenciju prema velikom broju članova, što ipak rezultira agramatičnim rečenicama. Najčešće pogreške su u slaganjima dijelova rečenica, krivom redosljedju riječi u rečenici ili izostavljanjem dijelova rečenica.

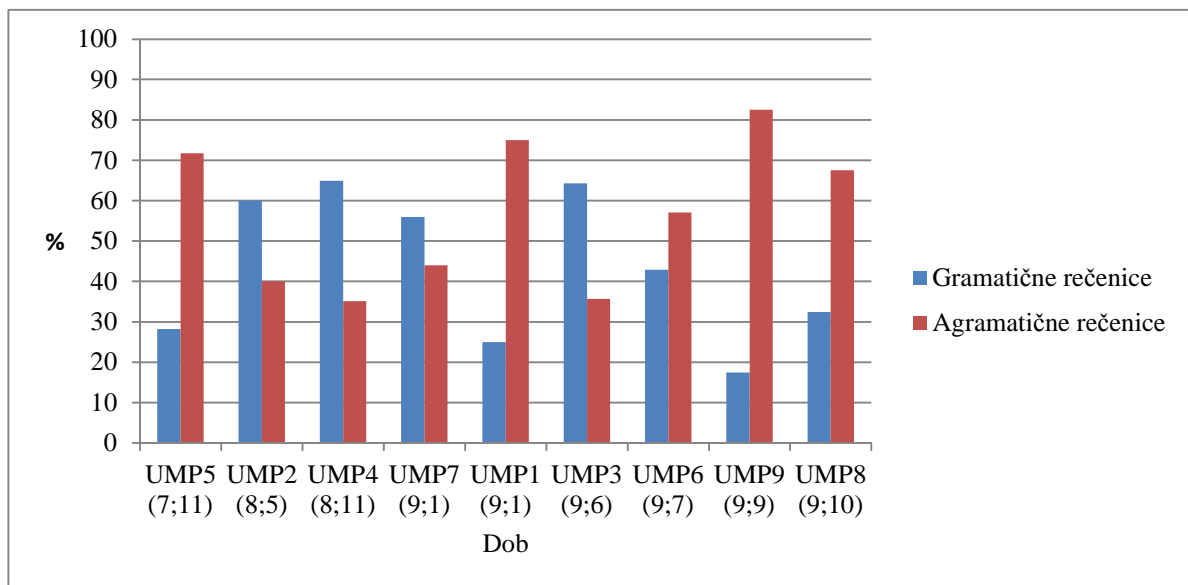
Vodopija (2007) govoreći o gramatici kod djece kaže da mlađe dijete jednostavno ponavlja ono što čuje, a da starije dijete proizvodi vlastite rečenice slijedeći osnovna gramatička načela materinskoga jezika. Dijete, naime, usvajajući jezik usvaja i gramatiku. Zbog toga, u proizvodnji vlastitih rečenica dolazi do primjene već upoznatih gramatičkih pravila koja se općenito primjenjuju, ali ne vrijede za iznimke (Vodopija, 2007). Tako rano školsko dijete poznaje određene gramatičke zakonitosti na koje se oslanja nastava u nižim razredima osnovne škole. Slika 11. prikazuje gramatične i agramatične rečenice kod ispitanika poredanih s obzirom na slušnu dob, od najmanje slušne dobi prema najvećoj. Kod 4 od 9 ispitanika je veći broj gramatičnih rečenica. Iz slike se vidi da je kod 3 od 4 ispitanika najveće slušne dobi broj gramatičnih rečenica veći od agramatičnih. Iznimka je ispitanica UMP2 koja ima nešto manju slušnu dob, ali također ima veći broj gramatičnih rečenica. Iz ove slike se zaključuje da što je veća slušna dob ispitanika to je i razina gramatičnosti rečenica veća. Prema nastavnom planu i programu za osnovne škole, u prvom razredu se tek spominje rečenica i uči se kako ju oblikovati, a u drugom razredu je predviđeno učenje vrsta rečenica te slaganje riječi u rečenici prema gramatičkim zakonitostima. Iz nastavnog plana je jasno što se očekuje od ispitanika glede gramatičnosti, te se vidi da je razina gramatičnosti ispitanika povezana s njihovom kronološkom, ali i slušnom dobi, što je i pokazalo provedeno istraživanje.

Slika 11. Prikaz gramatičnosti ispitanika poredanih od najmanje prema najvećoj slušnoj dobi

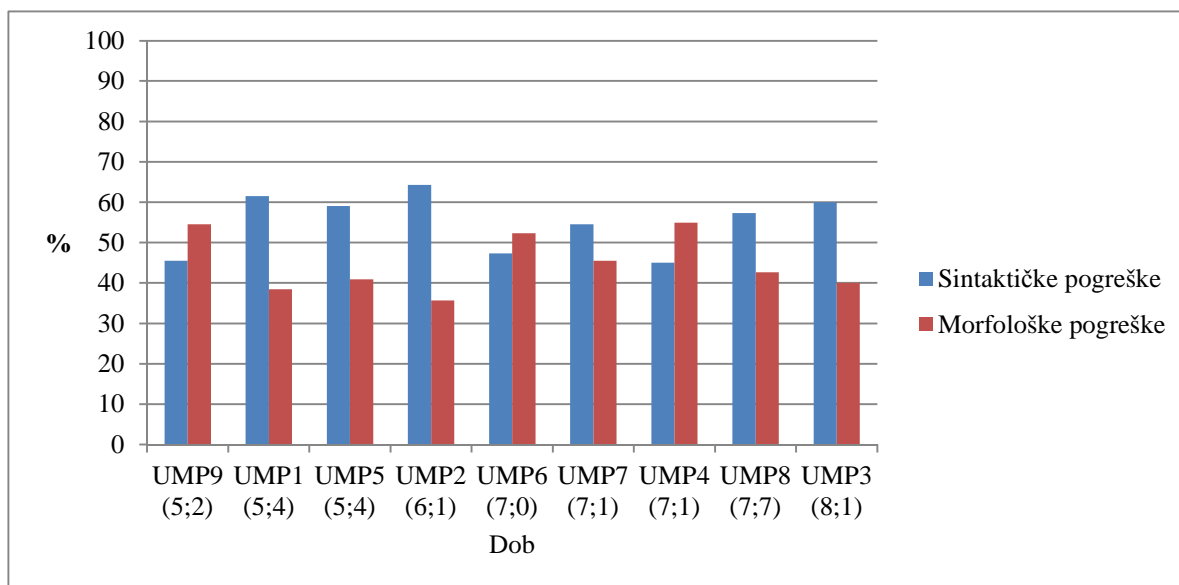

Slika 12. prikazuje gramatične i agramatične rečenice kod ispitanika poredanih s obzirom na kronološku dob, od najmanje kronološke dobi prema najvećoj. Iz slike se vidi da ispitanici niže kronološke dobi imaju veći broj gramatičnih rečenica od ispitanika veće kronološke dobi. Smatram da je tome razlog to što su ispitanici više kronološke dobi u svom odgovaranju češće spontano govorili i pričali događaje iz svog života, što je naposljetku rezultiralo agramatičnim rečenicama. Ispitanici niže kronološke dobi su većinom odgovarali u kratkim rečenicama što je dovelo do većeg broja gramatičnih rečenica.

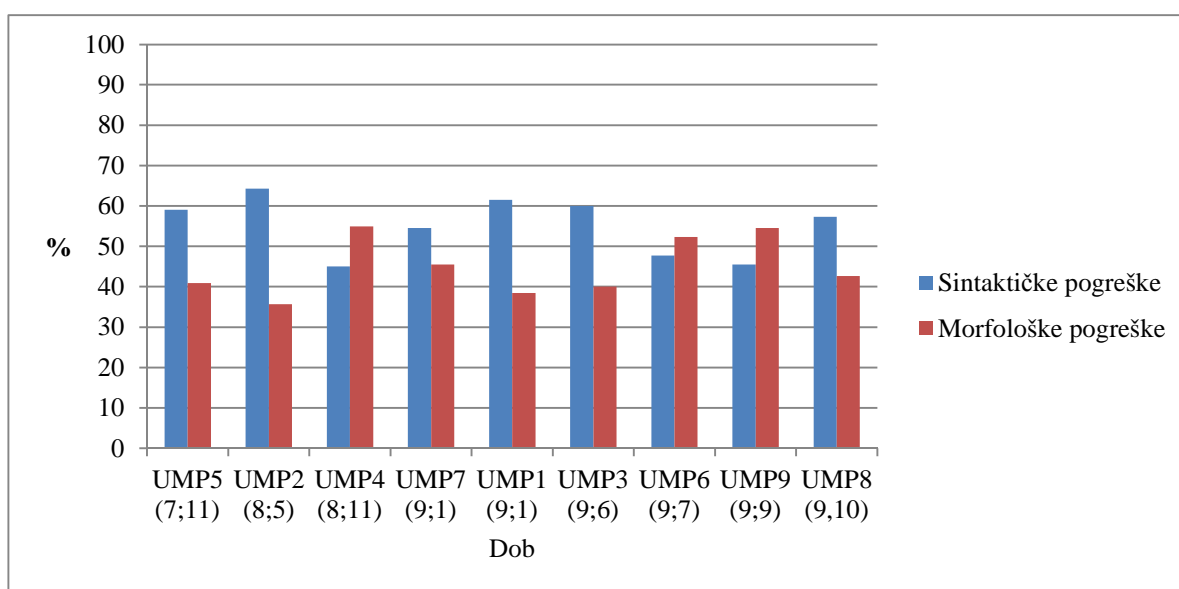
Slika 12. Prikaz gramatičnosti ispitanika poredanih od najmanje prema najvećoj kronološkoj dobi

Na Slici 13. su prikazane agramatične rečenice koje su podijeljene na one u kojima je problem u sintaksi, te na one u kojima je problem u morfologiji. Ispitanici su poredani od najmanje prema najvećoj slušnoj dobi, a na vodoravnoj osi je prikazana slušna dob u godinama i mjesecima (god;mj). Iz slike se vidi da su najčešće pogreške nepravilnosti u sintaksi, dok je više morfoloških nepravilnosti prisutno kod tri od devet ispitanika.

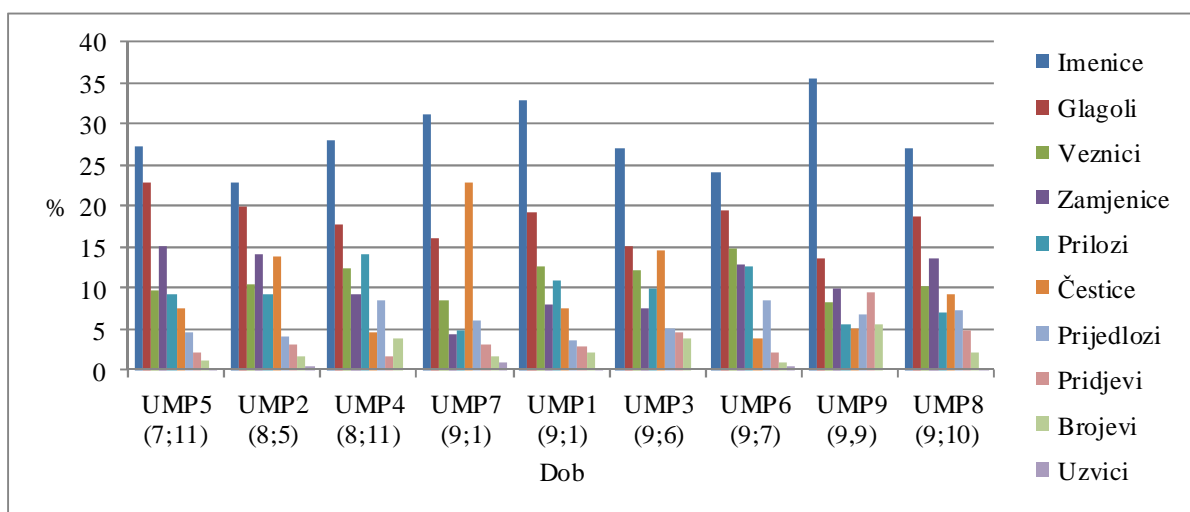
Slika 13. Prikaz vrste pogrešaka u agramatičnim rečenicama ispitanika poredanih od najmanje prema najvećoj slušnoj dobi

Na Slici 14. su prikazane agramatične rečenice koje su podijeljene na one u kojima se pojavljuju nepravilnosti u sintaksi i na one u kojima su nepravilnosti u morfologiji. Ispitanici su u ovom slučaju poredani s obzirom na kronološku dob, od najmanje prema najvećoj.

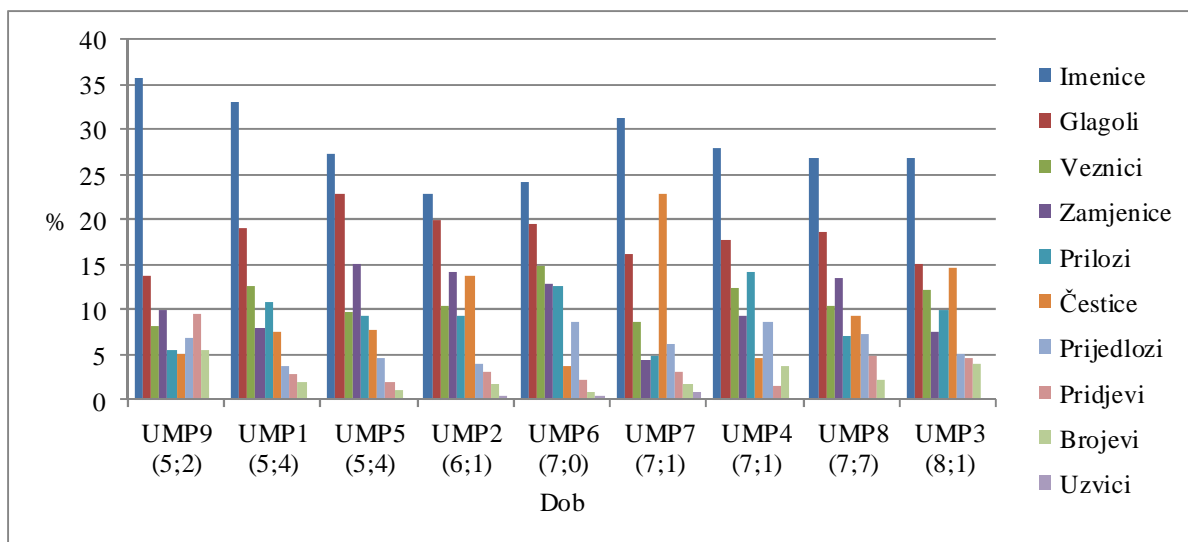

Slika 14. Prikaz vrste pogrešaka u agramatičnim rečenicama ispitanika poredanih od najmanje prema najvećoj kronološkoj dobi

Slika 15. prikazuje ispitanike poredane po kronološkoj dobi, od najmlađih prema najstarijima, dok Slika 16. prikazuje poredane prema slušnoj dobi, od najmanje prema najvećoj. Na horizontalnim osima je maksimalna vrijednost postotka 40% zbog same preglednosti, budući da je većina dobivenih vrijednosti ispod 15%. Na prikazima se može vidjeti da kronološka i slušna dob ne utječu u velikoj mjeri na pojavljivanje imenica. Kronološka dob sama po sebi ne uvjetuje određena odstupanja između ispitanika. No ono što se može vidjeti je da što je slušna dob veća to je raznovrsnija upotreba ostalih vrsta riječi. Razlog tome je dao Starc i dr. (2004) koji piše da potkraj 3. godine dijete rabi rečenicu od tri do četiri, pa i više riječi. Ono rabi imenice, glagole, zamjenice, čestice, pridjeve, priloge i veznike. Slaganje u rodu, broju i padežu je sve ispravnije. Počinje usvajati prošlo vrijeme glagola i množinu imenica. U 4. godini temeljna je gramatika materinskog jezika usvojena, govor je razumljiv, gramatički sličan govoru odraslih. Pojavljuju se gotovi svi aspekti gramatičkih rješenja: padeži, vremena, broj, zamjenice i dr. Petu godinu obilježava nagli razvoj rječnika. Dijete govori tečno, ima sve glasove, a gramatika se jedva razlikuje od odraslih, ali ipak nije u potpunosti ispravna, npr. još uvijek griješi pri slaganju subjekta i predikata, kao i nekih glagolskih vremena. Rečenica je potpuna, zastupljene su sve riječi (Starc i dr., 2004). Kronološka dob kod djece s umjetnom pužnicom, kao što je i istraživanje pokazalo, sama po sebi ne uvjetuje bogatstvo rječnika. Za raznolikost vrsta riječi u ovom je slučaju zaslužna slušna dob. Vezni i zamjenice su tako učestaliji kod ispitanika koji nemaju još dovoljno bogat rječnik, stoga tim vrsta riječi upotpunjuju svoje iskaze. Dok ispitanici veće slušne dobi u govoru češće upotrijebljavaju priloge i prijedloge.

Slika 15. Prikaz vrsta riječi kod ispitanika poredanih s obzirom na kronološku dob

Slika 16. Prikaz vrsta riječi kod ispitanika poredanih s obzirom na slušnu dob

Što se tiče najbrojnijih vrsta riječi u istraživanju provedenom s djecom s ugrađenom umjetnom pužnicom, to su svakako imenice. Kao što je i prije spomenuto, u dosad provedenim istraživanjima prikazanim kod Stančić i Ljubešić (1994) glagoli su najbrojnija vrsta riječi, a imenice su slijedeće, dok su pak u istraživanju koje su provele Mildner i Bajzec (2012) kod djece urednoga govorno-jezičnoga razvoja u rasponu od 5 do 7 godina, imenice najučestalije, a slijede glagoli. U Tablici 10. je prikazan poredak vrste riječi prema zastupljenosti kod svih ispitanika u provedenom istraživanju, te usporedba dobivenih podataka s istraživanjem provedenog s djecom urednoga govorno-jezičnoga razvoja (Vuletić 1991; prema Stančić i Ljubešić, 1994).

Tablica 10. Poredak, broj i postotak vrsta riječi prema učestalosti kod svih ispitanika

	Vrsta riječi	Broj	Postotak (%)	Vuletić (1991) (prema Stančić i Ljubešić, 1994) (%)
1.	Imenice	1729	27,81	18,76
2.	Glagoli	1160	18,66	23,34
3.	Veznici	705	11,34	10,36
4.	Zamjenice	694	11,16	17,77
5.	Prilozi	600	9,65	10,15
6.	Čestice	575	9,25	5,12
7.	Prijedlozi	386	6,21	5,51
8.	Pridjevi	210	3,38	4,4
9.	Brojevi	142	2,28	2,7
10.	Uzvici	16	0,26	1,87

Istraživanje provedeno u svrhu pisanja ovog rada je pokazalo da su imenice najbrojnija vrsta riječi. Druga vrsta prema zastupljenosti su glagoli, a odmah nakon njih su veznici. Samo slučaju ispitanice UMP7 su prema zastupljenosti čestice na drugom mjestu, no kao što je i ranije spomenuto, to je zbog toga što je ispitanica vrlo često odgovarala samo potvrdnim i negativnim odgovorima što te odgovore svrstava u čestice. Imenica ima značajno više nego glagola, a i imenica i glagola ima značajno više od ostalih vrsta riječi. Značajnost je na razini $p < 0,01$. Provedeno istraživanje pokazuje da su imenice kod djece s umjetnom pužnicom brojnije za 9,05 postotnih poena nego kod djece urednoga govorno-jezičnoga razvoja (Vuletić 1991; prema Stančić i Ljubešić, 1994). No istovremeno, broj glagola je manji za 4,68 postotnih poena. Veznici, čestice i prijedlozi su također brojniji kod djece s umjetnom pužnicom nego kod uredno čujuće djece. No s druge strane, djeca urednoga govorno-jezičnoga razvoja imaju brojnije zamjenice, priloge, pridjeve, brojeve i uzvike. Ovom sam usporednom analizom pokazala da su imenice znatno brojnije kod ispitivane djece s umjetnom pužnicom, za razliku od istraživanja provedenoga kod djece urednoga govorno-

jezičnoga razvoja (Vuletić 1991; prema Stančić i Ljubešić, 1994) koje je pokazalo da su glagoli brojniji od imenica, a slično istraživanju Mildner i Bajzec (2012).

U tablici 11. je prikazan broj natuknica, pojavnica i različenica kod svakog ispitanika te njihov ukupan broj. Iz tablice je vidljivo da se u govoru ispitanika javilo znatno više pojavnica nego različenica.

Tablica 11. Broj pojavnica i različenica

ISPITANIK	Pojavnice	Različenice	Natuknice
UMP1	140	67	49
UMP2	94	30	23
UMP3	129	40	30
UMP4	126	66	47
UMP5	162	117	63
UMP6	133	106	54
UMP7	108	49	38
UMP8	126	101	36
UMP9	88	47	32
Ukupan zbroj	1106	623	372

U ovom istraživanju, imenice kao vrsta riječi ispitanicima nisu predstavljale velik problem. Poteškoće su se javljale jedino kada se ispitanici nisu mogli sjetiti određenog naziva, te bi izrekli svoje riječi, koje bi u većini slučajeva bile slične riječima koje su se očekivale. Događalo se i da ispitanici ne znaju naziv, te bi ga nakon što bi rehabilitatorica rekla naziv, krivo ponovili, poput *ananas* – *aanas*. U ispitivanju je bilo i slučajeva kada bi ispitanici jednu riječ zamijenili sličnom riječi, poput *grašak* – *garaža*. Priroda provedenog istraživanja je bila takva da je gotovo polovica odgovora zahtijevala odgovaranje u nominativu jednine ili množine, jer kao što je spomenuto, od djece se zatražilo da opišu sliku ili da nabroje ono što

vide na njoj. Prilikom nabiranja nisu zapažena gramatička odstupanja kod izražavanja u nominativu. Određene je probleme ispitanicima zadavao akuzativ, primjer: *Ja volim peseke i mačak*; lokativ: *Bili smo na koze unutra*; ali i instrumental, primjer kod odgovora na pitanje s kim ide na put: *Lovro i s mamom*. Određena gramatička odstupanja su se javljala kod nabiranja pojmova različitih rodova, primjer: *Volim bananu, naraču, jagoga, grođe, kruška i limun*. U slučajevima kada su se imenice pojavljivale samostalno, a ne u rečenicama, one su bile pravilnih oblika. No kada bi ispitanici izrekli riječ s mnogo članova, tada bi došlo do krivog redosljeda riječi u rečenici, ali i krivih padeža i rodova. Do takvih je pogrešaka najčešće dolazilo u spontanom govoru.

Uzevši u obzir sve varijable koje su analizirane u raspravi, najbolja je postignuća imala ispitanica UMP4, kronološke dobi 8 godina i 11 mjeseci, a slušne 7 godina u mjesec dana. Ona je kroz cijelo ispitivanje imala veći broj gramatičnih rečenica s velikim brojem članova. Time se izdvaja od ostalih ispitanika kod kojih je najčešće u rečenicama s velikim brojem članova dolazilo do neke vrste agramatičnosti. Ispitanica UMP4 se često služi i spontanom govorom koji je gramatičan. Prema učestalosti, u govoru su najzastupljenije imenice, ali često koristi i ostale vrste riječi. Smatram da je ispitanica imala najbolje postignuće zbog toga što joj je umjetna pužnica ugrađena ranije nego kod ostalih ispitanika, odnosno sa godinu dana i deset mjeseci. Jedino je ispitaniku UMP3 ranije ugrađena pužnica, kad je imao godinu dana i pet mjeseci.

Najlošija postignuća je imao ispitanik UMP9, kronološke dobi 9 godina i 9 mjeseci, a slušne dobi 5 godina i 2 mjeseca. On je kroz cijelo ispitivanje imao veći broj agramatičnih rečenica od gramatičnih. U rečenicama ima mali broj članova, no unatoč tome ne postiže gramatičnost. Kao što je ranije napomenuto, ispitanik kao da ne promisli o onome što bi htio reći te zbog toga dijelovi rečenice zvuče *nabacano*. Često govori rečenice u infinitivu jednine i množine te ih ne spreže u padežima. Jedan od razloga zbog čega je imao lošija postignuća je taj što mu je pužnica ugrađena kad je imao 4 godine i 7 mjeseci, a time ima i najmanju slušnu dob od svih ispitanika.

Kroz rad su prikazivani odvojeni grafovi s obzirom na kronološku i slušnu dob ispitanika i oni sami za sebe nisu pokazivali neka značajnija odstupanja. No kad se svi grafovi usporede i uzme se u obzir ono što je prikazano na svakome od njih, dolazim do zaključka da slušna dob ima značajnu ulogu u govoru i gramatičnosti ispitanika. Što je veća slušna dob, najčešće bez obzira na kronološku dob ispitanika, to je i veća gramatičnost u iskazima, kao i raznovrsnija uporaba vrsta riječi.

8. PRIJEDLOG ZA REHABILITACIJU

Imenice su riječi kojima je svojstvena kategorija predmetnosti (Barić i dr., 2005). Njima imenujemo pojave vanjskoga svijeta i našega unutrašnjeg doživljavanja. Imenice se dijele na vlastite imenice (imena) i opće imenice. Opća je imenica riječ koja služi kao ime za skup predmeta koji imaju neke zajedničke osobine (Barić i dr., 2005). Prije je spomenuto da djeca kreću u školu s već stečenim rječnikom i gramatičkim zakonitostima, što znači da koriste imenice i njihove oblike u svakodnevnom govoru. Prema nastavnom planu i programu, imenice se kao tema obrađuju u drugom razredu osnovne škole, dok se same riječi i njihovo stavljanje u cjelinu uči već u prvom razredu. Iz tih sam se razloga u ovom metodičkom dijelu usredotočila na zadatke u kojima će se vježbati raspoznavanje jednine i množine, te rodova općih imenica, kao što je i predviđeno za niže razrede osnovne škole. Zbog velikog broja rečenica koje su ispitanici izgovorili u ovom istraživanju, posljednja je vježba u kojoj se radi na širenju rečenice, odnosno na povećanju broja članova u njoj.

Vježba jednine i množine općih imenica

U ovoj vježbi djeca vježbaju jedninu i množinu. Rehabilitacija bi se provodila uz pomoć slikovnog materijala. Za slike su odabrane imenice poznate djeci, odnosno one koje se nalaze u njihovom svakodnevnom rječniku. Iz slikovnog materijala su izuzete imenice koje prilikom tvorbe množine čine iznimke i imaju nepravilne množine zbog toga što one nisu predviđene nastavnim planom u prvom i drugom razredu osnovne škole. Materijal se sastoji od 20 imenica u jednini te tih istih 20 imenica u množini.

1. Prvi zadatak sastojao bi se od imenovanja slika na kojima se nalaze pojmovi u jednini. Nakon odrađenog zadatka djeci bi se dao drugi set slika na kojima se nalaze jednaki pojmovi, ali u množini. Zatim bi djeca uparivala odgovarajuće slike. Nakon uparivanja djeca bi imenovala predmete u množini.
2. U drugom zadatku bi sve slike bile pomiješane na jednoj hrpi. Na stolu bi se nalazile dvije kutije, na jednoj bi bila nacrtana jedna kruška, a na drugoj dvije kruške kako bi djeca prepoznala da je prva za jedninu, a druga za množinu. Djeca bi iz te hrpe nasumično izvlačila sliku, imenovala te ju odlagala u za to predviđenu kutiju.

Tablica 12. Vježba jednine i množine

JEDNINA	MNOŽINA
Jabuka	Jabuke
Banana	Banane
Limun	Limuni
Mrkva	Mrkve
Paprika	Paprike
Kuća	Kuće
Stol	Stolovi
Čovjek	Ljudi
Baka	Bake
Prijatelj	Prijatelji
Razred	Razredi
Mačka	Mačke
Patka	Patke
Miš	Miševi
Slon	Slonovi
Tobogan	Tobogani
Lopta	Lopte
Balon	Baloni
Torta	Torte
Svijeća	Svijeće

Vježba za muški, ženski i srednji rod općih imenica

Ova je vježba za razlikovanje rodova općih imenica. Rehabilitacija bi se provodila uz pomoć slikovnog materijala. Za slike su odabrane imenice poznate djeci, odnosno one koje se nalaze u njihovom svakodnevnom rječniku. Materijal se sastoji od 30 imenica, 10 imenica u muškom rodu, 10 u ženskom i 10 u srednjem rodu.

1. Prvi zadatak bi bio imenovanje predmeta na slikama.
2. U drugom zadatku bi djeca trebala razvrstati slike prema rodovima. Za tu bi svrhu na stolu bile postavljene tri kutije koje bi označavale različite rodove. Na kutiji bi pisalo „Gdje je ovaj...?“, „Gdje je ova...?“ i „Gdje je ovo...?“. Pitanje je osmišljeno tako da se imenica nalazi u nominativu. Zadatak bi bio osmišljen kao naizmjenično ispitivanje između rehabilitatora i djeteta. Prvo bi rehabilitator pitao dijete „Gdje je ovaj stol?“ i tada bi dijete uzelo sliku stola i ubacio u kutiju na kojoj piše „Gdje je ovaj...?“. Nakon toga bi dijete postavilo pitanje rehabilitatoru za sliku po svom izboru. Npr. „Gdje je ova škola?“. Rehabilitator bi tada uzeo sliku škole i ubacio u kutiju na kojoj piše „Gdje je ova...?“. Igra bi tako tekla dok se sve slike ne stave u odgovarajuće kutije.

Tablica 13. Vježba rodova

MUŠKI ROD	ŽENSKI ROD	SREDNJI ROD
Stol	Škola	Jaje
Razred	Kruška	Pile
Leptir	Salata	Sunce
Jastuk	Jagoda	Drvo
Zid	Majica	Dijete
Ormar	Stolica	Brdo
Majmun	Knjiga	Nebo
Pas	Slika	Srce

Auto	Čaša	Smeće
Bicikl	Lutka	Selo

Vježba širenja manjih rečenica

Ova je vježba dodana, osim iz razloga što je predviđeno po nastavnom planu i programu da djeca u nižim razredima osnovne škole usvajaju rečenice, i zbog toga što je u većini slučajeva u istraživanju agramatičnih rečenica bilo više nego gramatičnih. Vježba je osmišljena tako da djeca kroz interakciju s rehabilitatorom, te kroz odgovaranje na pitanja, sama izriču gramatički točne rečenice i na taj način rade na gramatičnosti. Kroz svako novo pitanje broj riječi u rečenici raste, te se na taj način grade gramatične rečenice s većim brojem članova, što je ispitanicima u ovom istraživanju predstavljalo problem. Kroz pitanja i odgovore dijete uči širiti rečenice i na taj će način koristiti višestruke rečenice u svom spontanom govoru.

Primjer vježbe:

Rehabilitator: *Što mama radi?*

Dijete: *Mama kuha.*

Rehabilitator: *Što mama kuha?*

Dijete: *Mama kuha ručak.*

Rehabilitator: *Što mama kuha za ručak?*

Dijete: *Mama za ručak kuha juhu.*

Rehabilitator: *Što voliš raditi?*

Dijete: *Volim se igrati.*

Rehabilitator: *Što se voliš igrati?*

Dijete: *Volim se igrati pogađanja.*

Rehabilitator: *S kim se voliš igrati pogađanja?*

Dijete: *Volim se igrati pogađanja s prijateljicom.*

9. ZAKLJUČAK

Ovim istraživanjem je prikazano da su imenice najbrojnija vrsta riječi kod djece s umjetnom pužnicom. Kao što je i prije prikazano, na to utječe nekoliko okolnosti. Pokazalo se da je jedna od njih omjer kronološke i slušne dobi kod ispitanika. Što je omjer manji to su ispitanici elokventniji, slobodniji u razgovoru, prepuštaju se spontanom govoru što rezultira rečenicama. U slučajevima kad je omjer kronološke i slušne dobi veći, ispitanici u nešto manjoj mjeri odgovaraju rečenicama, a u većoj samo jednom riječi, a to su najčešće imenice. Imenice se pojavljuju zbog toga što je ispitivanje bilo opisnog karaktera – opisivane su slike, te se to pokušalo primjeniti na život ispitanika. Druga okolnost je ta što neki ispitanici nisu bili raspoloženi za ispitivanje ili ih to uopće nije zanimalo, a to je ponovo dovelo do toga da u manjoj mjeri odgovaraju u rečenicama, a u većoj mjeri jednom riječi, što nas vraća na prethodno izrečen zaključak da će ta jedna riječ u slučaju provedenog istraživanja zbog slikovnog materijala biti imenica.

Kod svih ispitanika su imenice najbrojnija vrsta riječi, dok su kod osam od devet ispitanika glagoli na drugom mjestu po brojnosti. Kod jednog od devet ispitanika su na drugom mjestu čestice, što je poprilično iznenađujuće uzme li se u obzir da su čestice kao vrsta riječi na šestom mjestu po brojnosti. Što se tiče samo gramatičnosti, kod tri od devet ispitanika su brojnije gramatične rečenice od agramatičnih, no nije pronađena poveznica sa slušnom ili kronološkom dobi ispitanika, kao i sa dobi ugradnje umjetne pužnice. Kod agramatičnih rečenica prevladavaju one s nepravilnostima u sintaksi, te je to slučaj kod šest od devet ispitanika. Iz toga se može zaključiti da ispitanici bolje koriste razne vrste riječi i gramatičke zakonitosti koje se vežu uz njih nego što poznaju zakonitosti rečeničnog ustrojstva. Što se tiče same kronološke i slušne dobi, veća kronološka dob sama po sebi nije preduvjet za odstupanja između ispitanika. No ispitanici koji imaju visoku kronološku dob i visoku slušnu dob, imaju i raznovrsniji rječnik. Oni u većoj mjeri koriste one manje zastupljene riječi poput prijedloga, priloga i pridjeva. Provedeno istraživanje pokazuje i neke razlike s obzirom na prije provedena istraživanja dječjeg jezika. Djeca urednoga govorno-jezičnoga razvoja postižu veći broj glagola, zamjenica, priloga, pridjeva, brojeva i uzvika no što to postižu djeca s umjetnom pužnicom.

Budući da je tema rada pojavljivanje imenica kod djece s umjetnom pužnicom ovdje su prikazani i prijedlozi nekih vježbi koje mogu poslužiti pri rehabilitaciji djece s umjetnom

pužnicom. Te su vježbe prilagođene prvom i drugom razreda osnovne škole budući da su ispitivana djeca upravo te dobi.

Kao što je ranije rečeno, kasno predškolsko i rano školsko dijete usvojilo je aktivni i pasivni rječnik koji mu je dovoljan za komunikacijske vještine i spontano korištenje. Cilj istraživanja provedenog u svrhu pisanja ovog rada je bio ispitati koje su to vrste riječi koje su najučestalije kod djece s umjetnom pužnicom. Pritom se naglasak stavio na imenice, te na gramatičnost izgovorenih rečenica. Istraživanje je pokazalo da su imenice doista najučestalije u govoru djece s umjetnom pužnicom. Usto, veća kronološka i slušna dob sa sobom donose veću raznolikost rječnika, raznovrsnost uporabe riječi, te veću gramatičnost u rečenicama.

Smatram da bi se i dalje trebao istraživati jezik djece s ugrađenom umjetnom pužnicom kako bi se dobio bolji uvid u tijek usvajanja riječi i povećanja aktivnog, ali i pasivnog, rječnika. Uzorak djece u provedenom istraživanju je premalen te se ne mogu donositi zaključci koji bi bili istovjetni većini djece s umjetnom pužnicom. Poboljšanje uvjeta i povećanje broja ispitanika bi doveli do značajnijih saznanja o procesu usvajanja riječi koji bi za svrhu imali poboljšanje rehabilitacije i njeno pravovremeno usmjeravanje.

10. LITERATURA

1. Apel, K., Masterson, J.J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvaranje.
2. Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Benc Štuka, N. (2010). Poremećaji izgovora, U D.Andrešić (ur.), *Kako dijete govori?*, 19-27. Zagreb: Planet Zoe d.o.o.
4. Čuturić, N. (2001). *Psihomotorički razvoj djeteta u prve dvije godine života: s normama razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Dulčić, A., Pavičić Dokoza, K., Bakota, K., Čilić Burušić, L. (2012). *Verbotonalni pristup djeci s teškoćama sluha, slušanja i govora*. Zagreb: ArTresor naklada.
6. Elberling, C., Worsoe, K. (2008). *Iščeznuti zvuci: o sluhu i slušnim pomagalicama*. Split: Bontech Research.
7. Gugo Crevar, N. (2010). Oštećenja sluha u predškolske djece, U D. Andrešić (ur.), *Kako dijete govori?*, 57-63. Zagreb: Planet Zoe d.o.o.
8. Herljević, I. (1996). *Progovori: priručnik: postupci slušno-govornog osposobljavanja djece s teškim i težim oštećenjem sluha i djece koja uz to imaju i druge smetnje u razvoju govora*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Kirinčić, N. (2005). Gluhoća. *Medicina*, 42 (41), 91-94.
10. Kirtane, M.V., Mankekar, G., Mohandas, N., Patadia, R. (2010). Cochlear Implants. *Otorhinolaryngology Clinics: An International Journal*, 2, 2, 133-137.
11. Kuvač, J., Palmović, M. (2007). *Metodologija istraživanja dječjega jezika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
12. Marn, B. (2003). *Kohlearni implantati u gluhe djece: integracija osoba s invaliditetom*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
13. Mesec, I. (2010). Razvoj jezika i govora od rođenja do sedme godine, U D. Andrešić (ur.), *Kako dijete govori?*, 8-18. Zagreb: Planet Zoe d.o.o.
14. Mildner, V., Bajzec, M. (2012). Language acquisition in Croatian 5- to 7-year-old children: Where have gender differences gone? U Markó Alexandra (ur.), *Beszédtudomány: az anyanyelv-elsajátítástól a zönggekezdési idöig - Science of Speech:*

From First Language Acquisition to Voice Onset Time. Budimpešta : ELTE Bölcsészettudományi Kar - MTA Nyelvtudományi Intézet - Faculty of Arts, Eötvös Loránd University & Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences, 67-76.

15. *Nastavni plan i program za osnovnu školu.* (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. public.mzos.hr/fgs.axd?id=14181 [pristup: 25. veljače 2015.]
16. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje.* Zagreb: Ostvarenje.
17. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece.* 3.prerađeno izdanje. Zagreb: Ostvarenje.
18. Pozojević Trivanović, M. (1984). *Slušanje i govor.* Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu.
19. Radovančić, B. (1995). *Osnove rehabilitacije slušanja i govora.* Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu: Savez organizacija osoba oštećena sluha Hrvatske.
20. Stančić, V., Ljubešić, M. (1994). *Jezik, govor, spoznaja.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
21. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi.* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
22. Šunić, N. Komunikacija djece oštećena sluha, <http://www.adiva.hr/komunikacija-djece-ostecena-sluha.aspx> [pristup: 10. prosinca 2014.]
23. Vodopija, I. (2007). *Dijete i jezik. Od riječi do SMS-a.* Ogranak Osijek: Matica hrvatska.

SAŽETAK

Govor je važno sredstvo u sporazumijevanju među ljudima, kojim se osjećaji i misli izražavaju u zvučnim i vizualnim simbolima tako da daju određeno značenje. Sluh i slušanje su preduvjet razvoja govora, a podrazumjeva se da je slušanje uredno kad su svi dijelovi slušnog puta u funkciji. Ukoliko dođe do određenih slušnih oštećenja, poseže se za slušnim pomagalom, a jedno od njih je umjetna pužnica. Svrha ugradnje umjetne pužnice je razvijanje slušanja u onoj mjeri koja omogućuje razvoj govora. Kasno predškolsko i rano školsko dijete urednoga govorno-jezičnoga razvoja usvojilo je rječnik potreban za komunikacijske vještine i spontano korištenje. Cilj istraživanja provedenog u svrhu pisanja ovog rada bio je ispitati koje vrste riječi ispitanici s ugrađenom umjetnom pužnicom koriste u svom govoru, s posebnim osvrtom na imenice. Pritom se obratila pozornost i na broj rečenica koje ispitanici izgovaraju, te jesu li one gramatički točne ili netočne. Dobiveni rezultati su pokazali da su imenice najučestalija vrsta riječi kod djece s ugrađenom umjetnom pužnicom, te da veća kronološka i slušna dob sa sobom donose raznovrsniji rječnik i veću gramatičnost.

Ključne riječi: razvoj govora, oštećeni sluh, umjetna pužnica, imenice, vrste riječi, gramatičnost

SUMMARY

Speech is an important means of communication between people, through which feelings and thoughts are expressed in the audio and visual symbols giving them a certain meaning. Hearing and listening are a prerequisite for the development of speech, which mean that the listening is proper when all parts of the auditory system are functional. If there is a certain hearing damage, hearing aid is used, one of which is a cochlear implant. The purpose of cochlear implantation is the development of listening to the extent that allows the development of speech. The late pre-school and early school child with proper speech and language development has learned vocabulary required for communication skills and spontaneous use. The purpose of the research conducted for the purpose of writing this paper was to examine which words children with cochlear implants use in their speech, with special emphasis on the nouns. The attention was also put on the number of sentences pronounced by children and whether they are grammatically correct or incorrect. The obtained results showed that the most common word types used by children with cochlear implants are the nouns, and that the higher chronological age and hearing age bring with them diverse vocabulary and more grammar.

Key words: speech development, hearing damage, cochlear implant, nouns, word type